

Tartalom

LYRA MUNDI – Élő világek költészet

DOLGOZÓSZOBA

HORVÁTH VIKTOR: Ahogy az angyalok sírnak – Az Elveszett Paradicsom titkos mérettartományai	5
JOHN MILTON: Elveszett Paradicsom (részlet)	11

TETŐTÉR

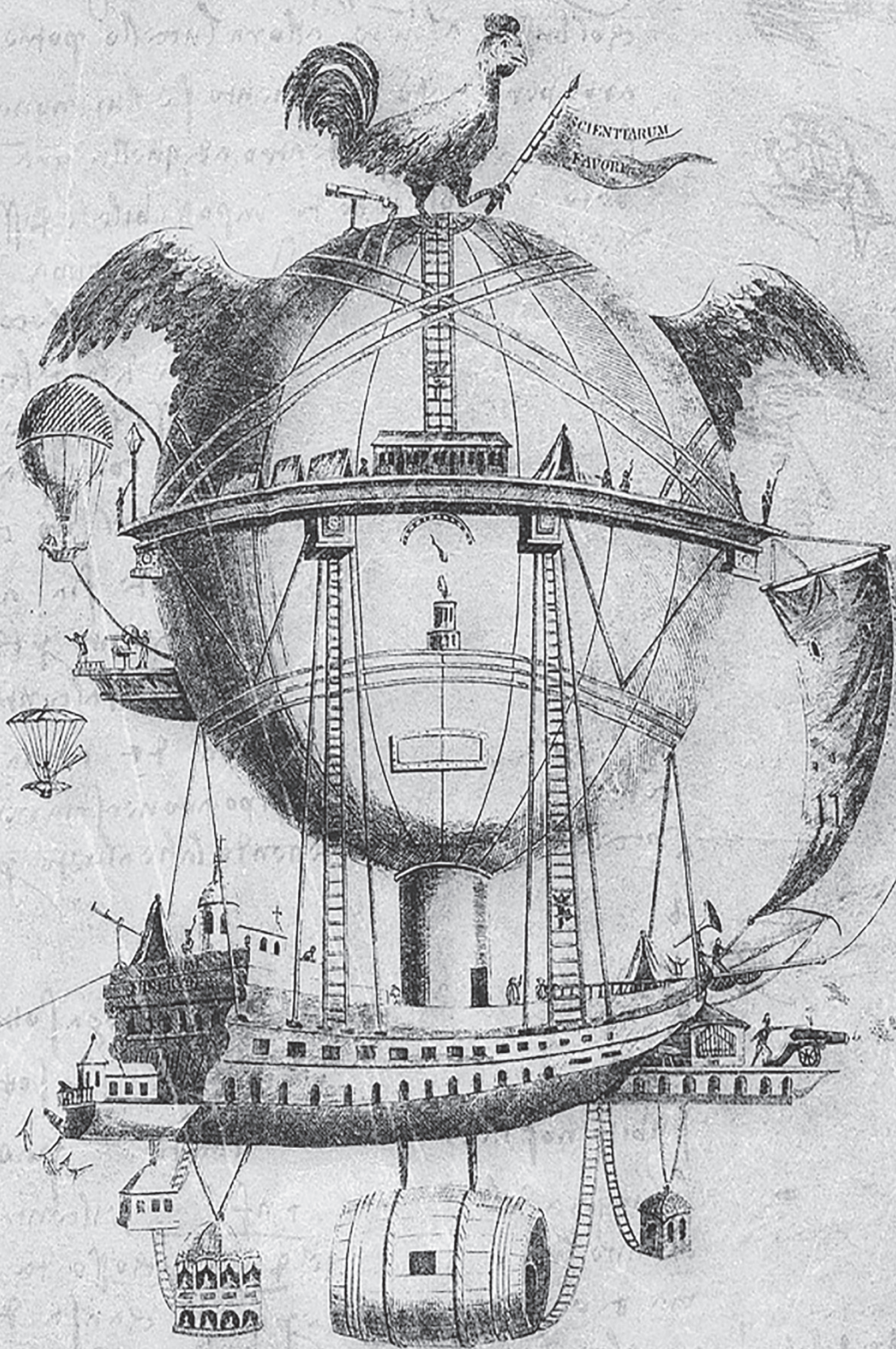
GYUKICS GÁBOR: Natalie Diaz	23
NATALIE DIAZ: Bátyám hajnali 3-kor; Az én testvérem, az én sebem; Itt nincs több torta; Az állatok voltak; Bizsergés	26

NAPPALI

SOPRONI ANDRÁS: Széljegyzetek A. Sz. Puskin erotikus és „malac” verseihez	39
A. SZ. PUSKIN: Orlóv s Isztómina az ágyban; A dús kasztrálthoz látogat; Te és én; Krisztus feltámadott, Rebekám!; Egy tubákoló széphez; Jurjevnek	42
GYÓREI ZSOLT: A levegő ördöge	47
JOACHIM RINGELNATZ: Fociláz; Újra megtaláltam az egyik kesztyűmet; Vajon ki ő?; Elnémulni nem; A kis patak; Egy albérlő lány sirámai	50
KÁROLYI ORSOLYA: Nakahara Csúja bánatos dalai, benne: NAKAHARA CSÚJA: Egy tavaszi nap csapongó gondolatai; Havas este; Másnap; Ártatlan dal	56
SZONDA SZABOLCS: Külső-belső valóságképek rebellis „festője”	64
FLORIN IARU: Csak a költő, senki más; Félben; A táncolók; Mindent láttam; A testetlen szépség	66
SZÖLLŐSSY BALÁZS: Az otthon helyei	71
ADNAN ÖZER: Kolombusz Kristóf házában; A boltos Ismet éneke; Rakizgató gyerekek; Papírhajó; Dalok az útról – IV	73

CSUDAY CSABA: Sebzett szarvasünőtől a gyilkosig	
JUAN ANDRÉS GARCÍA ROMÁN: Öt vers	78
CSEHY ZOLTÁN: Dráma zene nélkül – Debussy modorában (Milan Adamčiak versei elé)	83
MILAN ADAMČIAK: tell vilmos; felhők; a hóhér és az őrült; rómeó júlia és a sötétség; othello; csipkerózsika; a repülő szőnyeg	89
KEMÉNY ISTVÁN: Guillaume Métayer versei elé	91
GUILLAUME MÉTAYER: Szalamandra; Futás; Szinemaszkop; A Kedves és a cameók; A4; Háromnegyedes ütem; Virág; Lapos; Advent; Jármű	98
	100
TERASZ	
SOMLÓ ÁGNES: Beszélgetések Dabney Stuarttal	107

A borító belsőkön **EPERJESI NOÉMI** munkái

Sorra veszi a bukott angyalokat,
mindegyikről eszébe jut valami, és olyankor
nem törődik azzal, hogy kizökkenti a mese
árvájával kényelmesen sodródó olvasót – majd
visszamászik az az olvasó a mesébe újra,
gondolja –, tehát ráérősen terpeszkedik a
kisvilágban, és egy időre fő történetként
kezeli azt.

HORVÁTH VIKTOR

Ahogy az angyalok sírnak

Az Elveszett Paradicsom

titkos mérettartományai

Méhecskék és giliszták

Az egy mű – egy figura elvű szerkezet modellje a méhecske, a sorozatelvűségé pedig a giliszta. A giliszta típusú műben ugyanaz a figura ismétlődik sokszor, míg a méhecske testrészei eltérőek, más-más szervek működnek bennük, és ha bármelyikük kiesik a rendszerből, abba az egész szervezet belehal. A giliszta szelvényei viszont nagyjából egyformák, a funkciójuk azonos, így egy-két szelvény elvesztése nem végzetes. A méhecske testrészei atípusosak, a giliszta részei típusosak. Eltérő szervezetű élőlények eltérő evolúciós szinten, de mindkettőjükben fellelhetők a másik tulajdonságai is.

Ha a méhecske a szonett, a rondó és a fatras, akkor a giliszta az eposz az azonos szerkezetű sorival, amelyek nem szerveződnek

magasabb egységgé (strófává vagy tömbbé); a szonett atípusos felépítése részt vesz a jelentés szervezésében, az eposz katalógusának hőmpölygése pedig nem; akárhol kiemelhetünk belőle pár szelvényt: ha Moloch és Belial kiesik az Ördög hadseregéből, attól még támadásba lendülnek a pokoli erők. A Korán szúráiban a törvények, szitkok, át-

kok és hitelvek áradása szintén redukálható vagy bővíthető, és ha egy evangélium elveszne, vagy előkerülne egy ötödik, éppúgy működne az Újszövetség. A méhecske gyors, a giliszta stacionárius: minden szelvényével ugyanott tartunk, illetve mégsem egészen, mert lassacskán dolgozik bennünk a terjedelem és a tömeg hatása; az azonos elemek monotóniájával töltött idő. Szívós monotónia ez. A giliszta lassú, ősi és türelmes. Ravasz állat.

Thomas Malory és Chrétien de Troyes lovagregényei látszólag végtelen egyformaságban sorolják az azonos lefolyású párbajokat, lakomákat és gáláns eseteket, ám a zárásban minden elem megtalálja a funkcióját, megérkezünk a kompozíció végéhez, vagy elejéhez, ahol a mese látni kezd a fényérzékeny sejtjeivel. Cervantes *Don Quijoté*jában és Lesage *Gil Blas*-jában szintén fejlődés nélkül sorjáznak a kalandok, ám ott lopakodik közöttük a változás; az akciók és a betéttörténetek impulzusai a mennyiségükkel kiérlelik a minőségi váltást – és mire a Don meghal vagy Gil megházasodik, jól formált struktúrának érezzük a korábban masszának tűnő beszédet.

A katalógus a mimetikus szövegkezelés ügynöke: nem csak mondja, hanem csinálja is, amit mond – így ösztönművészeti. Olyan érzeteket generál, melyre a racionalitás nem képes; a nyelv által hoz létre nyelv előtti élményt; tudja, hogy egy szöveg olvasása nem a nyelvi jelek szimbolikájával hat ránk, hanem a méretek durva erejével és az arányok finom játékával. Működhet mikró szinten (szavak felsorolása), és szövegegységek is lehetnek katalóguselemek, sőt makró szinten is megjelenhet: *A vihar kapujában* című film négy ember négy különböző szemszögéből mondja el a sztorit, illetve a négy evangélium is szövegszintű katalógus – itt az enumeráció a *variációk egy témára* sémájává alakul.

A kormány- és uralomváltásokkal folyton átírt tankönyveink mutatják, hogy amit történelemnek képzelünk, az fikciós narratívák katalógusa, az emberek pedig enumerálva örökítik át a testüket nemzedékről nemzedékre, kisebb-nagyobb módosításokkal; és a munkanapjaink is egymás másolataiként – jobb esetben variációiként – sorakoznak.

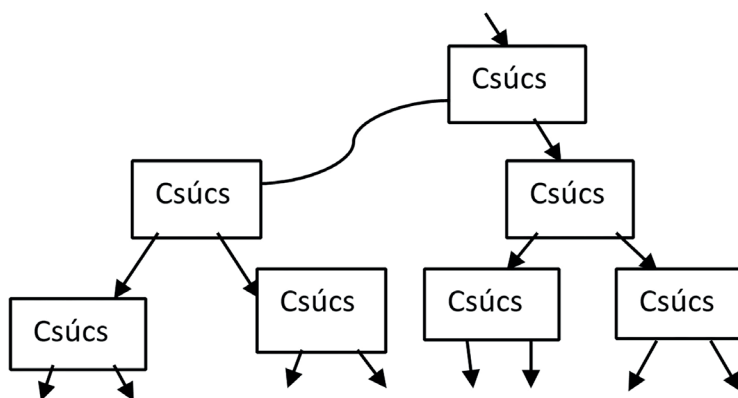
Fraktál és skálavariancia

A Bouvard és Pecuchet döntően giliszta. Thomas Mann *A kiválasztott* című regényében úgy pereg le a történet, ahogy a dominosoron végigfut az első dominó eldöntésének apró impulzusa: ha a sorból egyetlen elem is hiányzik, a szöveg összeomlik. Ez a regény

méhecske. És a két szélső eset között az átmenetek árnyalatait találjuk. Vlagyimir Szorokin *Cukor Kremlje* és Viktor Pelevin *A rovarok élete* című novelláskötetei ilyen hibridek.

Az *Elveszett Paradicsom* is méhecske – óriási fajta –, de testén lépten nyomon felleljük az ősi szelvényezettséget. A nagy szervei atípusosak, bennük viszont típusos sorozatok áradnak. Nézzünk rá az eposzra a káoszelmélet felől.

A fraktál saját teste minden mérettartományában azonos szerveződést mutat. A fák gyökér- és ágrendszere ugyanolyan morfológiájú, ha egy méternyi széles metszetet nézünk, és ugyanolyan, amikor tíz centis szakaszt nagyítunk méteressé, és ugyanolyan, ha még kisebb tartományokat nagyítunk egyméteressé. Mindig ezt a gráfot látjuk – ilyen a szerkezet akkor is, ha a gráf mellé egy tehenet képzelünk, és akkor is, ha hangyát:

Azt hihetnénk, hogy ez hierarchia, de nem az, mert mindegyik csúcs azt gondolja magáról, hogy fölötte senki nincs, így mindegyik önelvűen működő saját világ.

Egy tíz kilométernyi tengerpartszakasz a térképen tört vonalú. Ha ebből egy kilométernyit nagyítunk ki ugyanakkora térképre, akkor bár a konkrét vonalvezetés más lesz, de a töredezettség rendszere ugyanolyan marad, és ahogy növeljük a léptéket, a konkrét vonalak változásai mellett a partvonal szerkezete ugyanolyan elvű marad még mikroszkopikus méretek mellett is. Minden mérettartomány-váltás után a korábbival ekvivalens világba jutunk – ahogy a saktáblán mozgó huszár vagy a számítógépes stratégiai játék avatárja számára is az ő világa *A világ*. Ádám és Lucifer sem tud róla, hogy őt egy narrátor meséli – erről még Isten sem tud –, és a narrátor éppúgy nem tudja, hogy őt Milton beszélteti. Sorra veszi a bukott angyalokat, mindegyikről eszébe jut valami, és olyankor nem törődik azzal, hogy

kizökkenti a mese árjával kényelmesen sodródó olvasót – majd visszazamászik az az olvasó a mesébe újra, gondolja –, tehát ráérősen terpszkedik a kisvilágban, és egy időre fő történetként kezeli azt. Amikor végzett, felveszi a fonalat, és a nagy történetben folytat mindent ott, ahol megszakította magát, előveszi a következő bukott angyalt, hogy arról is eszébe jusson valami, és ezért ismét kinagyítson egy partszakaszt a térképén. Előfordul, hogy a skálalépés utáni kisvilágból még egy szinttel lejjebb megy – gondoljunk az *Inception* (magyar címe *Eredet*) című film álom az álombéli álomban stb. történetére, ahol minden szint egyformán kidolgozott, ezért mindegyik valóságos.

A fraktál jellemzője a skálavariancia. Ha egy házat látunk a tájban, meg tudjuk becsülni a távolságát és a méretét, mert vannak viszonyítási lehetőségeink, de egy felhő méretét nem tudjuk megbecsülni, mert csak hozzá hasonló felépítésű testek vannak a környezetében. Így a premodern történet sem tud különbséget tenni a méretek és a stílus között. Amikor Cervantes narrátora mesél, vagy a narrátor által meséltetett hős mesél mint alnarrátor, ugyanolyan nyelven, ugyanazon a regiszteren beszélnek, és az alnarrátor meg van győződve arról, hogy ő az egyetlen narrátor. Tehát a legjobb, ha mi, olvasók, ilyenkor nem zavartatjuk magunkat, hanem megsimogatjuk a mesélő fejét: jól van, látom, zoomot váltottál, nem baj, belemegyek veled, jól fogom érezni magam, aztán majd visszajövünk ide, és folytatjuk. Bízom benned.

A *Bhagavad Gítában* a csata előtt Ardzsuna a két sereg közé hajt, ott megáll, és beszélgetni kezd Krisnával, aki kinyilatkoztatja számára az Univerzum működését. Ez órákig tart. Közben a seregek várnak? Nem, hanem eltűntek, mert Ardzsuna és Krisna másik kiterjedésbe kerültek, a seregek számára pedig az ő idejük tűnt el. Ahogy az olcsó tömegfilm csatajelenetében a megsebzett hős haldoklik kedvese karjaiban, hosszú duettet adnak elő lágy háttérzenével, miközben körülöttük lőnek, és nekik harcolniuk vagy menekülniük kellene, mi pedig a körmünket rágjuk: úristen, hiszen ezeknek harcolniuk vagy menekülniük kellene! Hát persze, majd folytatják a harcot vagy a menekülést, ha megoldódott a kisvilág problémája, például úgy, hogy a hős meghalt: akkor a szöveg engedélyezi a skálalépés törlését, és ők visszatérnek a csata vagy az üldözés dimenziójába, a fő történethez.

Van olyan giliszta, amelynek minden egyes szelvényében méhecske lakik (Dante: *Commedia*, Boccaccio: *Dekameron*); és van olyan méhecske, melynek minden testrészében giliszta lakik. Ilyen az *Elveszett Paradicsom*, ahol a történet inflexióiban mikrovilágok nyílnak távoli, tágas terekké és időkké – akár hasonlatokként, akár mítoszokként vagy történetekként.

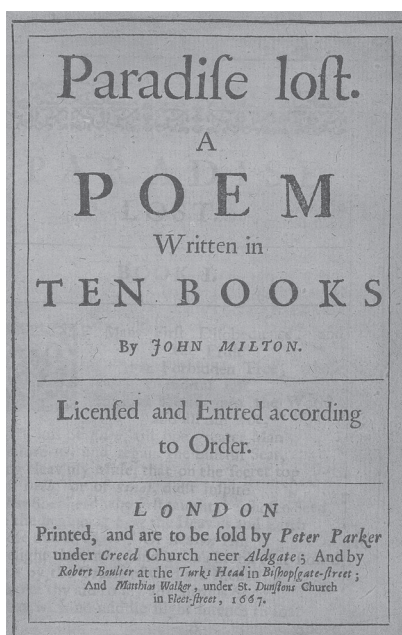
Üdvözülhet a Sátán?

Lucifer főangyal fertelmesen összeégve és elkeseredve, irgalmatlan nagy lándzsájára támaszkodva sántikál elénk az égő üledékben, megáll az égő tó partján, a kiáltására felébrednek a lángok között kábultan heverő vazallus angyalai, a vezérük elé vonulnak, az pedig beszédhez készülődik, de erre alig képes, mert sírva fakad. Miért olyan nyugtalanító ez? Milton kortársai sem ehhez szoktak; az ördög mesefigura volt szarvakkal és patákkal, egy vadállat, amely az életünkre tör, most pedig bonyolult és árnyalt jellemet látunk, emberi jellemet. Persze, mert Milton modellje az antik eposz, így a Sátánon felismerjük Akhilleusz duzzogását és Odüsszeusz ravaszágát. Ezt az antikizáló kanyart még viszonylag könnyen bevesszük; az lesz igazán kínos, amikor a saját életünkre ismerünk.

A negyedik énekben a Sátán a kétségek, a sértettségérzet és az önpusztító csökönység benső poklait járja végig – ez a modern ember elidegenedettsége, magánya, környezetpusztítása és öndestrukcója. Hajdani ragyogásának a felidézése közben a bánata már szinte bűnbá-

nattá válik, meginog gonoszságában, már-már azt hisszük, hogy sírva bocsánatot fog kérni Istentől, és újra üdvözül, ezzel vége lesz a történetnek, és az a sok száz oldal, ami az előbb még olvasatlanul lapult egymáson a kötetben, és várta, hogy sorra véve őket a bűnbeeséshez és a kiűzetéséhez érjünk – az a sok oldal hirtelen eltűnik, mert megváltozott a történet grófjának egy elágazása. Késpengeélen billegünk.

Aztán összeszorítja a fogát, és azt mondja, hogy *nem*. Valami elveszett? Hát akkor vesszen minden. Úgy viselkedik, ahogy a férj vagy apa, amikor üvöltöni kezd azzal, aki szereti, és úgy, mint a politikus, aki háborút indít a szomszéd ország ellen; mint egy igazgató, aki a minisztere feleségének adja az állást, a vásárló, aki zacskó nélkül is lemérethetné a sárgarépáját, de letépi a zacskót. Ezek mi vagyunk. Szeretjük az azonnali nyereséget: az apa vagy férj önfeledten kitölti a dühét, ezzel kényelmesen követi azt

a mintát, amit gyerekkorában ő is kapott. A politikus választást nyer a háborúval. Az igazgató bevágódik a miniszternél. A vásárló zacskót szerez. Az Ördög bosszút áll a bukásért. Aztán az apa és a férj megkeseredett vénember lesz, a politikus fejbe lövi magát a bunkerében, az igazgatót kifúrja egy még szolgalelkűbb intrikus, a vásárló a répa magas árával fizetett a zacskóért, az Ördög az öröklétig szenved. Ő jelkép; gyerekkori traumáink jelképe, amelyek uralma alatt önrongáló döntéseket hozunk. Bármikor dönthetünk máshogy, és mi magunk ellen döntünk. De ennek ellenére és ezzel együtt továbbra is bármikor dönthetünk máshogy.

Minden történet fraktál, a narrátor bármely ponton megállhat, hogy fókuszáljon, lassítson, és mi megmerítkezzünk egy másik mérettartomány univerzumában. Tehát a fraktál jelleg az alkotás folyamata (Teremtés); bárhol megnyílhat egy új kisvilág, ahol addig nem nyílt meg. A sorsunk és a történelem a lehetséges megvalósulások esetleges gráfja, az Univerzum (vö: Isten) viszont egyidejűleg látja az összes lehetőséget, a teljes ágrajzot, minden történet minden pillanatának meg nem hozott döntését – egyéni, nemzeti és globális szinten – minden olyan rendszerben, ahol az élőlények szabad akaratról vitatkozhatnak.

Ha a narrátor szerint a történet bármelyik mondata nyithat egy másik mérettartomány kisvilágára, amely kisvilág rendes világ a benne mozgóknak, és ha számára nincs különbség megvalósult vagy megvalósítható skálalépések között, akkor az ember bűnbese éppúgy meg nem történtethető, ahogy megtörtént, sőt, még Lucifer lázadása is a fel nem lázadásával együtt létezik; illetve ha mégis fellázadt, akkor bármikor dönthet máshogy. Csakhogy nem tud, mert ő jelkép. Ezt mi tehetjük meg – ha ott hagyjuk a zacskót.

Az Ördög a démonkatalógus egyetlen szelvényéből sem nyit más irányba, inkább sírva fakad – mi választhatunk.

JOHN MILTON

Elveszett Paradicsom

(első ének, 356–621. sor)

Lucifer a mennybéli csata elvesztése és a nagy zuhanás után özszeégve, szörnyűségesen elváltozva tér magához a Pokolban. Szót vált alvezérével, Belzebubbal, majd felébreszti milliányi vazallusát, a vele együtt elbukott angyalok seregét, hogy beszédet intézzen hozzájuk.

A főnökök és a parancsnokok
minden svadronból és csapatból
azonnal odasiettek, ahol
a nagyságos Főparancsnokuk állt;
isten alakok és alkatok,
melyek felülmúlják az emberét;
a Mennyben egykor trónokon ülő
fejedelmi méltóságok s hatalmak.
De neveiknek most már nincs nyoma
a Mennyek nyilvántartásaiban;
a lázadásukkal bemocskolódtak
s törölődtek az Élet Könyveiből.
Még nem szerezték meg új nevüket
Éva fiai közt, amint a Földet
bekóborolták (Isten magasabb
türelme hagyta, mert próbára tette
az embert); hazugsággal és csalással
megrontva az egész emberiség
nagyobb részét, hogy elhagyják az Istent,
Teremtőjüket, és a láthatatlan
dicsfényt, mely Tőle származik, aki
megalkotta őket. Az ördögök
gyakran transzformálódtak állatok
képére, teljes pompában, arannyal
tarka vallások cicomáiban
– istenséggként imádott ördögök –;
így lettek ismertek az emberek közt

más-más bálványként, más-más neveken,
keresztül-kasul a pogány világban.

Sorold fel, Múza, ismert nevükön,
ki volt az első, ki volt az utolsó,
kik felébredtek izzó vackukon,
mikor a Nagy Császáruk hívta őket,
s jöttek egyenként, rangsor szerint
a kopár parthoz, ahol állt, miközben
a tömeg tisztos távolban maradt.

Azok voltak a legfőbbek, akik
a Pokol gödréből bolyongtak el
a Földre, és prédát keresve, később
székhelyüket Isten székhelye mellett
merészték felütni, s odatolták
oltárához saját oltárukat
– ezek a környező népek imádozt
istenei –, s merészték dacolni
a Sionból mennydörgő, és a trónján
kerubok között ülő Jehovával,
sőt, gyakran még a Szentélybe magába
is bevitték az oltáraikat,
utálatosságokat, átkozott
holmijukkal megszenteltelénítve
Isten szent rítusait és az áldott
ünnepeit, és merték sérteni
a saját sötétségükkel a fényét.

1. Az első Moloch: emberáldozat
vérével és szülők könnyeivel
bekent iszonyatos király. A csörgők
és a dobok lármája nyomta el
gyerekeik sírását, akiket
a tűzzel sötét bálványának adtak.
Rabba öntözött síkságán imádták
az ammoniták, Argob és Básán
vidékein, egész a messzi Arnon
vizéig; és Moloch nem érte be
a szemtelen közelséggel: csalással
Salamon bölcs szívét is megvezette,
hogy a templomát Isten templomával
épp szemközt, a gyalázatos hegyen
építse fel. A ligetét pedig
Hinnom szép völgyébe rakta, ezért ez

Tofet és fekete Gyehenna néven
ismert, s a Pokol szimbóluma lett.
2. A következő az obszcén Kemosz,
akit rettegtek a moabiták
Aroértől Nebóig és Abarim
vad földjéig, lent a távoli Délen;
S királyságában, Hesebonban,
Horonaimban, és Szibma virágzó,
szőlővel borított völgye fölött,
és Elálban, az aszfalt mocsárig.
Kemosz neve Peor volt, amikor
a Nílus felől vonuló zsidókat
ledér rítusaira csábította
Sittimben, s megfizettek ők ezért
keservesen. Élvhajhász orgiáit
végig, addig a botrányos hegyig
továbbterjesztette, egészen a
gyilkos Moloch ligetéig – ahol
együtt mered fel kéjvágy s gyűlölet –,
amíg a derék Jósiás király
nem űzte őket onnan a Pokolba.
3-4. Ezekkel jöttek azok, akiket
az ősi Eufrátesz határfolyamtól,
az Egyiptomot és a szír vidéket
elválasztó folyóig általában
Baálnak és Asztarótnak mondanak;
az egyik hím-, a másik nőnemű.
Mivel a szellemek tetszés szerint
akármelyik nemet felölthetik,
vagy mindkettőt; oly lány és vegyületlen
a finom lényegük. Nem köti meg,
nem béklyózza végtag vagy ízület,
és nem a csontok merev ereje
az alapja, ahogy a lomha húsé,
de a maguk választotta alakban
– ez lehet sűrített, kitágított,
ragyogó vagy sötét – elérhetik
az elvont céljaikat: szeretet
s gyűlölet munkáját beteljesítik.
Ezek miatt az izraeli nép
gyakran elpártolt Élő Erejétől,
és igaz oltárát magára hagyta,

bestia-istenek előtt hajolt meg
alantasan, és ezért éppolyan
mélyen hajtotta meg fejét a harcban
az aljas ellenség kardja előtt.

5. Velük egy csapatban jött Asztoret
– Asztarténak hívták Föníciában –,
a holdsarló szarvú égi királynő,
akit a fényes képmása előtt
Szidónban éjjel szüzek holdsugárnál
tiszteltek fogadalmakkal s dalokkal.
Megénekeltek őt Sionban is;
a gyalázat hegyén állt temploma,
amelyet az a nőbolond király
építtetett, kinek nemes szívét
behálózták a szép bálványimádók,
s lezüllött aljas bálványaihoz.

6. Következőként Tammúz érkezett.
Megsebzésének éves ünnepe
a Libanonban a szíriai
lányokat arra csábította, hogy
szerelmes dalocskákban panaszolják
a végzetét egy napon át nyaranta,
amint a sima Adonisz folyó
a sziklaforrásából vörösen
fut a tengerbe, s ezt az évről évre
megsebzett Tammúz vérének hiszik.
Ez a szerelmi história lázas
vagyakozással mételyezte meg
Sion leányait. Ezékiel
látta buja kedvteléseiket
a megszentelt udvarban, amikor
a Látomás vezette, és szemével
végigmérte a hitét elhagyó
Júdea sötét bálványkultuszát.

7. Olyan következett, ki igazán
gyászolt, mikor a fogságba jutott
frigyláda széttörte állati szobrát;
fejét s kezét a saját templomában,
s ő a küszöb kövén arcra zuhanva
saját imádóit alázta meg.

A neve Dagon, és tengeri szörny;
felül ember, alul hal, s Azotusban

építették magasra templomát;
és félték a palesztin partokon
Gthban, Aszkalonban és Akkaronban
s végig a gázai határvidéken.

8. Őt Rimmon követte, kinek a pompás
Damaszkusz volt a székhelye a Fárfár
s az Abana termékeny partjain
– kristálytisza folyók –, ő is az Isten
népével szegült szembe vakmerően.
Vesztett egy leprást, és nyert egy királyt:
a részeges Aházt, a hódítót
rávette, hogy gyalázza meg az Úr
oltárát, s szíriai divatúval
cserélje fel, melyen az undorító
áldozatait égette, s imádja
az isteneket, kiket már legyőzött.

9-10-11. Ezek után egy egész banda tűnt fel
a régóta híres nevekkel: Ízisz,
Ozirisz, Hórusz, és kíséretük;
boszorkánysággal és a szörnyeteg
alakjaikkal megbecstelenítve
a fanatikus Egyiptomot és
papjait, hogy jött-ment isteneket
keresgéljenek, emberi helyett
inkább az állati formákba rejtve.
Izrael se menekült a ragálytól,
és a kölcsönvett aranyból csinált
borjút a Hóreben, s a lázadó
király még meg is kettőzte a bűnt,
mikor Dánban s Béthelben Alkotóját,
hasonlóvá tette a legelő
ökörhöz; Jahvét, azt, aki Egyiptom
elsőszülötteit és bégető
istenségeit egyetlen csapással
megsemmisítette az éjszakán,
amikor Egyiptomból kivonult.

12. És végül jött Beliál, akinél
bujább szellem nem bukott le a Mennyből,
sem ocsmányabb, aki a bűnt magáért
a bűnért szereti. Templomai
nem voltak, füstölő oltára sem,
de ki jár nála többet templomokba,

és oltárhoz, ha ateista lesz
 a pap? Ahogy Éli fiai tették
 erőszakkal s kéjvággal töltve meg
 Isten területét. Az udvarokban,
 palotákban is ő uralkodik,
 az élvezeg és bűnös városokban,
 ahol dorbézolás lármája száll
 magas tornyok fölött; botrány s gyalázat;
 és amikor az utcákat bevonja
 sötétségével az éj, s Beliál
 felfuvalkodottságtól és bortól
 elszállt fiai előszédelegnek.
 Erre tanúk a szodomaini utcák
 s Gibeában az az este, mikor
 a vendéglátó ház ura kínált fel
 egy tisztességes nőt, hogy ezzel elkerülje
 a még rosszabb megerősökölést.

Ezek az elsők rangban, hatalomban.
 A többi hosszú lenne elsorolni,
 bár híresek az ión istenek,
 kiket Jáván fiai isteneknek
 hittek, bár azt vallották, hogy ezek
 későbbiek az Égnél és a Földnél
 – akikkel hengegtek –, a szüleiknél.
 Uránosz elsőszülötte, Titán
 – s az ő lázadó szörnyszülöttei –;
 őt öccse, Szaturnusz fosztotta meg
 elsőszülötti jogától, s vele
 pont így bánt Rhea és saját fia,
 a nála hatalmasabb Jupiter,
 aki bitorlóként uralkodott.
 Kezdetben Krétán s az Ida hegyén
 ismerték ezeket, majd a hideg
 Olymposz havas csúcsáról uralták
 a számukra legmagasabb eget:
 a köztes levegőt. Vagy Dodonából,
 s Delphoi szirtjéről, és mindenfelé,
 végig a dór világban. Vagy akik
 a vén Szaturnusszal elmenekültek
 az Adrián át a Heszperidákra,
 vagy a kelta földeken át bolyongtak
 a legkülső szigetekig. Ezek mind

s még ennél többen is jöttek tolongva;
csüggedt képpel és letörten, de mégis
valami derengő, sötét örömmel,
mert nem kétségbeesésben találták
főnöküket, s magukat sem találták
elveszve magában a veszteségben,
és ettől a Sátán arcszíne is
kétesen megváltozott, de hamar
összeszedte szokásos büszkeségét,
s emelkedett szöveggel – mely az érték
látszatát mutatta, de felszínes –,
atyáskodóan élesztette fel
az elgyengülő bátorságukat,
és eloszlatta a félelmüket.

Aztán rögtön kiadta a parancsot:
a harci trombiták és harsonák
hívó szavára emeljék magasra
hatalmas lobogóját. Jog szerint
ez a nagyszerű megtiszteltetés
egy délceg kerubnak járt: Azazelnek.
Ő a fényes kopjaszárról azonnal
leoldotta a birodalmi zászlót,
az magasra szállva világított,
mint egy meteor, zuhogva a szélben,
ékkövekkel lángolt és mély arannyal,
szeráfi heraldikai jelekkel.

S az érckürtök harci zúgása közben
az egész sereg egyetemesen
dübörgött csataordítást, amely
a Pokol boltozatát hasogatta,
s még azon túl is belereszketett
az ősi Éj s a Káosz birodalma.

Tízezer zászló tűnt fel a homályban
egy pillanat alatt, s lendült magasba
Kelet gyöngyének fényében lobogva,
felemelt lándzsák óriás erdejével.

Sisaktömeg látszott, s egymást fedő
pajzsok mérhetetlen vastag fala.

Megindultak tökéletes falanxban
furulyák és lágy hangú fuvolák
dór hangnemű indulójára; ez
olyan volt, mint amely a régi kor

csatára fegyverkező hőseit
a nemes lelkesedésre tüzelte,
s a harci düh helyett rendíthetetlen,
megingathatatlan, határozott
vitézséget fújtak, hogy aki hallja,
úgy fél a csúfos visszavonulástól,
s a meneküléstől, mint a haláltól.
S arra se volt kevesebb erejük,
hogy fennkölt hatásukkal csillapítsák
a zavart gondolatokat, elűzzék
az aggodalmat és kétkedést,
a félelmet, fájdalmat s bánatot
a halandók és halhatatlanok
eszéből. Egyesült erőt lehelve
meneteltek, szilárd megfontolással,
csendben, a fuvolák lágy dallamára,
amely kibővölte lépéseikből
a fájdalmat az égett talajon.
És most szemlére felfejlődve álltak
a fegyverektől borzas arcvonásban
szörnyű hosszan, ragyogó címerekkel,
a régi harcosok öltözetében,
a lándzsák és pajzsok rendjeivel,
és várták, hogy mit parancsol nekik
a hatalmas vezérük. Körbevilan
gyakorlott szeme az egységeken,
végigméri a hadoszlopokat,
a kellő rendben felállt sorokat,
isteni termetüket, arcukat,
végül összegzi a létszámukat.
És most a büszkeségtől nagy a szíve,
és erejétől megkeményedett,
úszik a diadalban, mert mióta
az embert megteremtették, soha
nem jött még össze olyan haderő,
amelyik összehasonlítva ezzel,
többet érne, mint az a pigmeus had,
mely a darvakkal viselt háborút.
Még úgy se, hogyha a Flegrei síkság
egész gigász-tenyészete a thébai
s a trójai hősi fajjal egyesülne
(minden küzdővel, mindkét oldalon),

és az őket segítő istenekkel,
és akikről zengenek a mesék
s románcok: Artúr britanniai
s armorikai lovagjaival,
és minden kereszténnyel vagy pogánnyal,
kik megvívta egymással valaha
Montalbánnál, Aspramontnál, s Damaszkusz
körüli, Marokkóban vagy Trapezuntban,
vagy azokkal, kiket Bizerta küldött
Afrikából, amikor elesett
Károly király főrendjeivel együtt
az ütközetben Fontarabbiánál.
Ilyen magasan álltak a halandó
virtus fölött, de tiszteletadással
figyeltek rettegett parancsnokukra.
Ő mind fölött büszkén emelkedett ki
alakjával és természetével; úgy állt,
mint egy torony. Még nem vesztette el
teljesen eredeti ragyogását
a külseje, s nem is tűnt kevesebbnek,
mint egy roncs arkangyal; rendkívüli
dicsfénye elhomályosult. Ahogy
az új, a felkelő Nap tűnik át
a láthatár ködös légrétegén
megfosztva sugarától, vagy mikor
a Hold mögül a napfogyatkozásban
katasztrofális félhomályt vetít
a Föld nemzeteknek a felére,
és a monarchákat összezavarja
a változástól való félelem.
Így elsötétült, mégis túlragyogta
az arkangyal az összeset, de képén
a villám mély hegeket mart, s a gond ült
fakó arcán. A homloka alatt
bosszúra les az elszánt vakmerőség,
a gőgös tervezés. Szeme kegyetlen,
de lelkifurdalással s indulattal
pillant végig bűntársain, vagy inkább
az örökre elítélt követőin
(egykor másképp, boldognak látta őket),
akikkel most a közös fájdalom
a jussa. És a milliónyi szellem,

kiket a Mennyből száműztek az ő
vétkéért, és az örök ragyogásból
kidobtak a lázadása miatt,
a hervadt dicsőségükkel milyen
hűségesen álltak mellette mégis!
Mint amikor a Menny tüze lecsap
az erdő tölgyére, vagy a hegyi
fenyőkre: megperzselt csúcsukkal állnak
méltóságteljesen, de csupaszon
az istenverte tájban. Most beszédhez
készül, így megkettőzött sorait
a két szárny közt ívben hajlítja meg
a tömeg, és főrendjeivel együtt
félkörbe fogva őt, némán figyel.

Háromszor próbálta elkezdeni,
s háromszor csordultak ki könnyei
– lenéző megvetése ellenére –
úgy, ahogy sírhatnak az angyalok,
mire végül megtalálták az útjuk
a sóhajokba fonódott szavak.

Horváth Viktor fordítása

Éhes mondatokat írok.

GYUKICS GÁBOR

Natalie Diaz

„Éhes mondatokat írok” – hallhattuk egyszer Natalie Diaztól egy interjúban, – „mert ezek a mondatok egyre több és több lírai és képi élményt akarnak”. Diaz itt következő versei a debütáló kötetéből valók (*When My Brother was an Aztec / Amikor azték volt a bátyám*), a mohave törzsi életforma és a családi elbeszélések pörgős körútjai. A versek központi motívuma a küzdelem, melyet egy lánytestvér vív metamfetaminos bátyjáért, miközben megidézik és közreműködésre hívják a léte-

zés legkülönbözőbb szereplőit. Ezek a sötét versek a szív rejtett zugaiba vezetnek, leleplezve a fájdalmat, és az álmot, ami nem válhat valóra. Ez a küzdelem sűrítve mutatja fel annak a változásnak a következményeit is, amelyre az indiánokat rákényszerítették, de egyszersmind üzenetek általában véve a 21. század emberisége számára is – annak a modern emberiségnek a számára, amelynek (mondhatnánk Baudelaire-t parafrázálva) immár evilága és mennyországai egyformán mesterségesek. A törzsi kultúrák mindig is használtak különböző növényi tudatmódosító szereket, hogy a létezés fizikai szintjén túlival kapcsolatot teremtsenek, de ez szabályozott, rituális, korlátozott kapcsolat volt. A fehér ember megjelenése azonban nemcsak az evilági tereiktől és életmódjuktól fosztotta meg az indián közösségeket, hanem a túlvilágukkal való kapcsolatukat is megrontotta. Az alkohol, majd a 20. század-

tól a szintetikus tudatmódosító szerek, melyekhez a fehérek révén jutottak, immár nem a spirituálissal való kapcsolat fenntartását, hanem pusztán a megrontott, reménytelenné vált evilágból való menekülést, a veszteségektől, fájdalomtól való szabadulást szolgálták. Nincs mód a régi, hagyományos út követésére, de amit a fehér civilizáció helyette nyújtani tud, az is működésképtelen, reménytelen és pusztító. Az indián közösségekben (hiszen szegény, leszakadó, periférikus társadalmi helyzetbe szorultak) ezért az alkohol és a kábítószer még nagyobb problémát jelent, mint a többségi társadalomban. Amikor tehát Diaz bátyjáért való harcait állítja versei középpontjába, lényegében ezt a komplex, kilátástalannak tűnő, reménytelen, de mégis feladhatatlannak érzett küzdelmet jeleníti meg. Bátyja, akit elbukott azték uralkodó képében ábrázol, jelképe annak, hogy ne felejtse, többre hivatott ennél: király, nagy harcosok utóda, és sokkal erősebb, mint hinni meri magáról.

Diaz költészete az a fajta költészet, amelyben az ember egy pillanatra egy másik életbe lép. Ezek a versek egy kemény, küzdelmes élet lenyomatai. A hely, a karakter és az elbeszélés érzetei, melyeket indián öröksége és családjának életkörülményei – mindenekelőtt bátyja kábítószerfüggőségi ciklusai és az ebből fakadó nehézségek – idéznek meg, karcosak, súlyosak. A költő a családi dinamika és az egyéni szenvedélyek sajátosságait helyezi előtérbe a törzsi élet mitológiai intenzitásával, és egy mélyen gyökerező kultúrtörténettel a háttérben. Költészetén keresztül Diaz Amerika őslakosainak nézőpontjából mutatja meg a világot – beleértve azok nézőpontját, akik már elmentek, a meg nem született nemzedékét, és azokét a kevesekét, akik megmaradtak.

Verseiben kiegyenlítődik a nyelv szépsége, a mesterség technikai precizitása és az elbeszélés érzelmi intenzitása, s e jellemvonások költészetének forrásaként egy kőkemény, illúziómentes életet jelenítenek meg. Költeményeinek sötét humora, képisége és nyelvezete szinte zavarba hozóan intim viszonyt alakít ki az olvasóval.

Natalie Diaz (1978. szeptember 4.) Pulitzer-díjas amerikai költő, nyelvi aktivista, volt profi kosárlabdázó és pedagógus. A Gila River indián közösséghez tartozik, és 'akimel o'odham' törzsbeliként azonosítja magát. Jelenleg az Arizonai Állami Egyetem docente.

Natalie Diaz a kaliforniai Needlesben, Fort Mojave indiánfaluban született, a mohave törzs és a Gila River indián közösség bejegyzett tagja. BA diplomát szerzett a virginiai Old Dominion Egyetemen, ahol teljes sportösztöndíjat kapott. Profi kosárlabdázó

volt Európában és Ázsiában, mielőtt visszatért az Old Dominionra, hogy megszerezze Master of Fine Arts diplomáját. A Pulitzer-díjas *Postcolonial Love Poem* (2020) és a *When My Brother Was an Aztec* (2012) című verseskötet szerzője, amelyet Eric McHenry, a New York Times kritikusa ambíciózus, gyönyörű könyvnek nevezett. Diaz az arizonai Mohave-völgyben él, ahol az utolsó mohave nyelvi beszélőkkel dolgozik, és egy nyelvújítási programot irányít. Egy tévéinterjúban az írás és a tapasztalat közötti kapcsolatról így beszélt: “Számomra az írás egyfajta módja annak, hogy felfedezzem, miért akarom azt, amit akarok, miért félek és miért aggódom. Számomra mindezek a dolgok egyfajta éhséget képviselnek, ami abból következik, hogy egy ilyen helyen nőttem fel”.

NATALIE DIAZ

Bátyám hajnali 3-kor

Keresztbe tett lábbal sírva ült a lépcsőn,
amikor anya kinyitotta a bejárati ajtót.

Ó, Istenem – mondta. Ó, Istenem!

Meg akar ölni, anya.

Anya hálóingben volt,
amikor hajnali 3-kor
kinyitotta a bejárati ajtót,
apa aludt.

Meg akar ölni, mondta neki a bátyám,

átnézve a válla fölött.

Hajnali 3-kor, anya hálóingben, apa aludt,
Mi folyik itt? – kérdezte. Ki akar téged megölni?

A bátyám átnézett a válla fölött.

Az ördög. Nézd meg, ott van.

Anya rákérdezett, *Mit vettél be? Ki akar megölni?*
Az ég nem volt se fekete se kék, hanem a haldokló
éjszaka zöldje.

Az ördög. Nézd meg, ott van.

A sarkon álló házra mutatott.

Az ég nem volt se fekete se kék, hanem a haldokló
éjszaka zöldje.

A csillagok lehunyták a szemüket vagy tokjukba tették
késüket.

A bátyám a sarkon álló házra mutatott.

Ajkán sebes foltok parázslottak.

A csillagok lehunyták a szemüket vagy tokjukba tették
késüket.

Ó, Istenem, látom a farkát – mondta. Ó, Istenem, nézd!

Anya összerezzent ajkának sebei láttán.

Kilóg a farka a ház mögül.

Ó, Istenem, látom a farkát – mondta. Nézd azt az istenverte farkat.

Keresztbe tett lábbal, sírva ült a bejárati lépcsőn.

Anya végre meglátta, pokoli látomás, a bátyám.

Ó, Istenem, ó, Istenem, mondta.

Az én testvérem, az én sebem

Behívta a bikákat az utcáról.
 Úgy jöttek, mint egy sötét folyó –
 összemósódott mellkasok és paták –
 minden mozgott alattuk, szálkás szarvaik
 horogra akadtak a falon. A résekben,
 mint megannyi darázs, fény zümmögött,
 Üresre tépett fészek volt a szám.

Aztán, volt az asztalnál.
 Aztán, a disznó állkapcsában –
 nem volt éhes. Megállt.
 Ő a fekete bárány. Fuldoklott.

Ezért az öklömmel gyomron vágtam.
 A Mars repült ki.
 És kinyílt vagy kivirágzott...
 hány kis piros szem csukódott be abban a héjban?

Azt mondta. – *Nézd! Nézzétek!* És meg is nézték.

Azt mondta. – *Emeld fel a blúzod!* És én felemeltem.

A villát a bordáim alá csúsztotta...
Igen – énekelte. *Mint Jézus oldalán a seb.*
 Nem akart elállni a vérzés.
 Benyúlt
 és felkapcsolta a lámpát.

Addig nem tudtam, hogy lámpa is vagyok, amíg a fény
 ki nem esett belőlem, lecsöpögött a combomon, felrepült bennem,
 és mint egy kanári fennakadt a torkomon,
A kanárik valójában kutyák – mondta.

Felvette a cipőjét.
Ezt te a száddal kezdted – mutatott rá.
Hová mész? – Kérdeztem.
Teszek egy kört az óriáskeréken – felelte,
 és, mint egy ablakon, belém mászott.

Itt nincs több torta

Amikor meghalt a bátyám
aggódtam, hogy nem lesz elég időm
postázni azt a száz meghívót,
amit a halottasházzal való telefonbeszélgetés közben felírtam.
A rövid határidő miatt nem szükséges válaszolni.
Sajnos a tűzoltók nem tudtak jönni.
(Azt reméltem, hogy ingyen elvisznek a tűzoltóautón.)
De megígérték, hogy egyszer majd eljönnek a házhoz
bekapcsolt lámpákkal... Végül is buli van, nem igaz?

Anyára és apára bíztam a lufikat,
hagytam, hogy annyi évnyi lufis börtönt, húszdollárost,
éjféli telefonhívást, ökölharcot és kórházi látogatást
fújjanak fel a bátyám nevében, amennyit csak tudnak.
A skarlátvörös lufik cikcakkban futottak végig a plafonon...
mintha héliummal töltötték volna meg őket. Anya annyit fújt
fel, hogy bealudt. Tíz évig aludt.
Lemaradt az egész buliról.

A bátyáim és nővéreim szeleburdi módon aprították
bátyám foltos pólóit, rongyos nadrágjait, és konfettiként
szórták szét őket a levegőbe.

Amikor bejöttek a bohócok, néhány lufi kicsusszant
a bejárati ajtón. Úgy tűnt, tudták hova mennek, és
maréknyi vörösvigyorrá zsugorodtak
zsákutcánk végén. A bohócok játékkürtöket fújtak
egészen addig, amíg a levegő rothadt málna illatú nem lett.
Kendőt húztak ki anya füléből – átaludta.
Megsütöttem bátyám kedvenc tortáját (csokoládé, fehér mázzal).
Amikor megszámoztam, pont kilencvenkilencen voltunk a
konyhában.
Valamennyien beledugtuk ujjunkat a keverőtálba.

Néhány kóbor kutya jött az ablakhoz.
Jobban hallottam gyomruk korgását, szájuk morgását,
mint a fürdőszobában játszó mariachi zenekart.
(Az előszobában nem volt hely a bűvész miatt.)

A mariachik panaszkodtak a fürdőkád akusztikájára. Mondtam a kutyáknak, hogy *Itt nincs több torta* és becsuktam az ablakot.

Szirenázva érkezett a tűzoltóautó. A kutyák elszaladtak. Kilencvenkilenc szelet tortát vágtam.

Becsomagoltam az összes elektronikai berendezést a házban, rózsaszín masnikat és csillogó szalagokat ragasztottam rájuk: a távirányítókat, a Polaroidot, a hifitornyot, a porszívót, még apa teherautójának motorját is, mindent, amit a bátyám kristály metamfetaminos trükkjei közben szétszedett és összerakott
- mindig is valamiféle bűvész volt.

Két mutáns jött az ajtóhoz.

Az egyik majdnem embernek tűnt. Azt akarták tudni, hogy a bátyám rájuk hagyta-e az alagsori hálósobájában raktározott

konyhai edényeket és kanalakat.

Azt mondták, hogy hiányzik nekik a bátyám főztje, és hogy van-e még torta, *Itt nincs több torta*, mondtam nekik. *Akkor mi van a piñatában?* – kérdezték. Azt mondtam nekik, hogy Isten, erre meztláb nekivágtak a sivatagnak.

Apának odaadtam a saját szeletét, anyáét betettem a fagyasztóba.

Felhoztam az edényeket és a kanalakat (érdekes, a bátyám borzalmasan főzött),

úgy csörögtem velük, mint egy Újévi bulin.

Végül a bátyám is megjelent és megkérdezte, hogy miért nem hívták meg, és ki sütötte a tortát.

Azt mondta, hogy csak ne mosolyogjak, mert ez az egész buli szar volt,

mivel én képzeltem el. A legrosszabb, amit mondtott, hogy még mindig életben van. A legrosszabb, amit mondtott, hogy hogy még csak nem is halt meg. Azt hiszem igaza van, bár mégis az

lehet a legrosszabb, hogy még mindig látom magam előtt a bulit, és talán az a legrosszabb, hogy még mindig érzem a torta ízét.

Az állatok voltak

Ma a bátyám egy fehér műanyag bevásárlószatyorba
csomagolva
áthozta a bárka egy darabját.

Letette az ebédlőasztalomra, kibogozta,
lehúzta róla a szatyrot és feltárult a fán egy 30 centiméteres törés.
A bátyám karjával és nyitott tenyerével
a bárka felé gesztikulálva tett egy lépést hátra,

*Ez a bárka – mondta.
Úgy érted, Noé bárkája? – Kérdeztem.
Milyen más bárka van még? – felelte.*

*Olvasd el a feliratot – mondta,
arról szól hogy mi fog történni a végén.
Minek a végén? Akartam tudni.
Nevetett. Hogy érted „minek a végén”?
A vég végén.*

Azután kivette. Zörgött a zacskó.
Ujjait cső okozta hólyagok selymesítették.
Gyengéden tartotta a csorba fadarabot.
Elfelejtettem, hogy a bátyám gyengéd is tud lenni.

Úgy tette le az asztalra, ahogy a tévében szokták,
amikor attól félnek, hogy felrobbanhat, vagy elsülhet,
amit leraknak. Közvetlenül az üres kávéscsészém mellé tette.

Nem bárka volt,
hanem egy képkeret letört vége,
aminek a felületébe virágmintát véstek.

Bátyám a tenyerébe hajtotta a fejét,

*Nem kellene ezt megmutatnom neked.
Istenem, miért mutattam meg ezt neki?
Ősrégi – Ó, Istenem,
Olyan régi.*

*Jól van – beadtam a derekam. – Hol szerezted?
A lánytól – mondta. – Ó, a lány.
Milyen lány? – kérdeztem.
Majd azt kívánod, bár sose tudtad volna meg
– mondta.*

Néztem, ahogy roncsolt ujjait végighúzza,
a fa csorbult virágmintáin.

*El kellene olvasnod. Á, nem tudnád elviselni,
nem számít, hány könyvet olvastál.*

Tévedett. El tudnám viselni a bárkát.
Még a csodálatosan elbaszott ujjait is el tudnám viselni.
Szinte ragyogtak.

Az állatok voltak, amiket nem tudtam elviselni

Az ösvényen át jöttek a házamba,
patáikkal és csípőjükkel szétrepesztették az ajtókeretet,
elvonultak mellettem, be a konyhámba, a bátyámhoz,

a farkuk kígyózott, a lábamnál kígyózott,
mielőtt visszahúzódó porszívózsínórhoz hasonlóan
eltűntek bátyám kulcscsontjainak mélyedésébe, agyarukkal
a falat súrolva

igyekeztek elérni bátyámat: gnúk, disznók,
nyársas antilopok fekete szarvukkal,
homoki boák, jaguárok, pumák, ragadozó madarak.
Ocelotok matematikailag pontos arcukkal. Sokfajta kecske.
Mindenféle teremtmény.

Követni akartam őket, a végére akartam járni a dolognak,
de a bátyám megállított.

*Ez komoly dolog – mondta.
Meg kell értened.
Ez megmenthet téged.*

Szóval leültem a hajótörötté nyíló bátyámmal
és a fantasztikus állatok kettesével
parádéztak neki. Ültem, miközben a bokámnak csapódott a víz,

körém áradt, megtöltötte a kávéscsészémet...
Mielőtt elúszatta az asztaltól.

A bátyám, fejében nyüzsgő árnyak,
fogak és agyarak világította csont hajótest,
magasra emeli bárkáját a levegőben.

Bizsergés

*olyan érzés, mintha a bőrön vagy a bőr alatt
rovarok vagy kígyók mászkálnának*

I. fekvőrendőr

A 95-ös autópálya kellős közepén leállítottam a kocsit,
mivel egy sötét felhőnyi tarantula az utat átszelve
éppen elhagyta a sivatagot.

Lábak ébenfekete tava, fekete csónakok indulnak útnak,
hogy megszerezzenek valami gyönyörűt, úgy mászták meg
az egyenetlen vízmosást, hogy azon kezdtem filózni,
elképzелhető,

hogy mi mind rossz irányban élünk. Lehet, hogy az oldal-
vást a fent,

és az elcseszett is fent, és a lent pedig amikor mindannyiunk feje
lóg.

Ekkor balról leelőzött egy kamion.

Még mindig a fülemben van a ropogás zaja.

Még mindig látom a többiekhez,

a testvéreikhez igyekvőket.

Szétlapított sebek az úton.

2. betépett bogarak

Ne mondjátok el a bátyámnak. Bár
kérdősködik, kutatja a nyomokat, keresgéli
az igazságot. Ne mondjátok meg neki,
hogy valóban

ott csúszik, mászik valami az alsókarjában,
forró és mozog, izzad.

Mi vagyunk az Exodus. Ezek a lángoló fáklyák,
sebek, amik nem engedik, hogy hazamenjünk

3. téveszmés parazitózis

Kábszer, apám így nevezi. Soha nem mondja, hogy metamfetamin.
És a kábszernek mindig megvan a bátyám. Az a kábszer, sóhajt apám, az kapta el a fiam.
Apám egyszer elvitt minket a sínekhez, mind a kilenc gyerekének adott egy-egy pennyt, hogy helyezze a rozsdás sínekre.
A bátyám egy dollárt akart, nem pennyt. Mivel nehéz nemet mondani elsőszülöttednek, megkapta, zsebrevágta és ott hagyott minket.
Mi elhelyeztük pennyjeinket a sínen, amin bátyám kitárt karokkal egyensúlyozott, cipője sarka megcsikordult a fémen.
Már akkor tudtam, hogy megtenné. Egy nap feláldozná magát, mint azon a napon – amikor karjait a tamariszkusz, a datolyapálma horizontjának szegezze, háta mögött a tűhegyes Purple Mountains.

4. az idegvégződés érzékelése

Amikor a bátyám lenyúlja apám kisteherautóját, apám átgyalogol a városban
hobók, csavargók,
kóbor kutyák, éhes kurvák,
koszos arcú, unatkozó lányok között,
akik, mint a galambok sereglenek a kapunk előtt
bátyám morzsáira várva.
Ilyen napokon apám végighúzza lábait
bátyám bőrén: Csakhogy emlékeztessenem – mondja apám –,
hogy öreg vagyok, fáradt vagyok,
az apja vagyok.

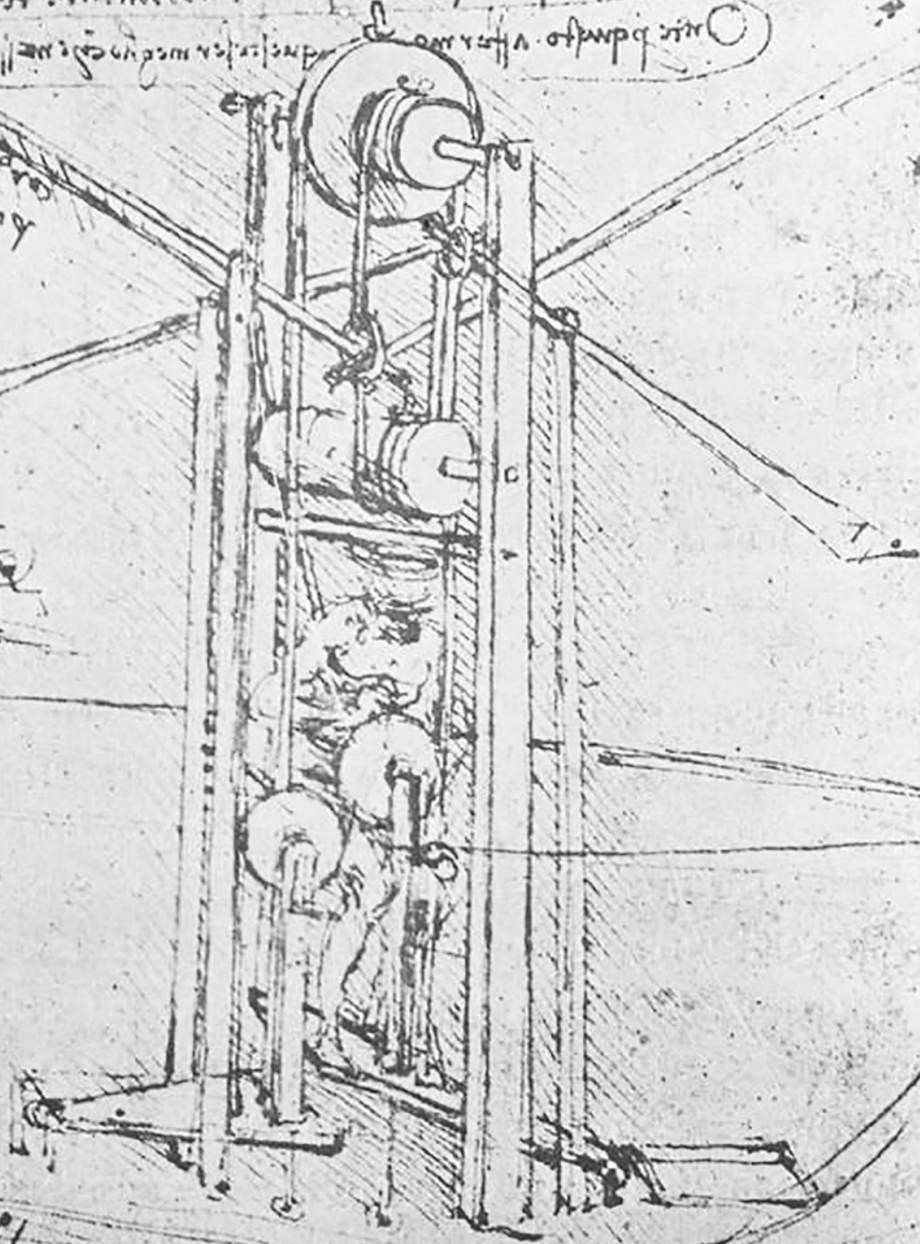
5. metamfetamin fekély

Túl gyengék vagyunk kimondani az intervenció szót.
Amikor a bátyám kiüti magát, dőlt betűvel írom láthatatlan
tintával
a karjára és az arcára. Senki nem akarja megszégyeníteni.
Nem kellene megszégyenítened – mondja anyám.
Érts meg, már felnőtt ember. Nem fogja tűrni,
hogy megszégyenítsd. Pedig én szégyellem magam.
Nem értem. Miért csak állunk itt,
miközben ő szétkapja a templomot.

Gyukics Gábor fordításai

Ουκ εστιν ομοιοτητα των μηχανων
 ομοιοτητα των μηχανων ομοιοτητα
 ομοιοτητα των μηχανων ομοιοτητα
 ομοιοτητα των μηχανων ομοιοτητα
 ομοιοτητα των μηχανων ομοιοτητα

ομοιοτητα των μηχανων
 ομοιοτητα των μηχανων

ομοιοτητα των μηχανων ομοιοτητα
 ομοιοτητα των μηχανων ομοιοτητα
 ομοιοτητα των μηχανων ομοιοτητα
 ομοιοτητα των μηχανων ομοιοτητα
 ομοιοτητα των μηχανων ομοιοτητα

*Amikor felér a csúcsra, csend honol,
ő pedig, halántékára támasztott ujjal,
egyesegyedül van.*

SOPRONI ANDRÁS

Széljegyzetek A. Sz. Puskin erotikus és „malac” verseihez

„Az orosz irodalommal kapcsolatos sztereotípiák egyike, hogy „Szonyának¹ nincs teste” – írja M. Nagy Miklós annak az *Orosz erato – Szendvics vörös kaviárral* című kitűnő antológiának² az előszavában, amely élő bizonyítéka annak, hogy ez a sztereotípiá hamis. Az orosz folklór minden ágában éppúgy jelen van ez a vonulat, mint – alighanem – bármely nép művészetében. A vallásos irodalomtól a 18-19. században elválni igyekvő, az ég helyett a föld felé forduló szövművészetben, a szentimentalizmus és a kora romantika sóhajaival párhuzamosan pedig felhangzanak a rokokó franciás, csiklandós kacagásai és nyögdécselései is, amire szép példa az – engem kifejezetten Csokonaira emlékeztető – *Egy tubákoló széphez*.

Vaskosabb hangok is akadnak: a kor szerzői között ott találjuk Ivan Barkovot (1732–1768), aki mestere, a nagy Mihail Lomonoszov (1711–1765) ódáit parodizáló, erotikus, trágár költe-

1 Értsd a *Bűn és bűnhődés* főszereplőjét.

2 *Orosz erato – Szendvics vörös kaviárral*, Noran kiadó, Budapest, 2006.

ményeivel szerzett hírnevet magának. Mindez – talán még az antik költészet egyes darabjaival is kiegészítve – bőséges fűtőanyagul szolgált – az afrikai dédapa örökségének okán is – az átlagosnál is talán forróbb vérű kamasz költő fantáziája számára. Aligha hihető, hogy a Carszkoje Szelo-i bentlakásos fiúnevelde, a híres Líceum hálósobáinak légköre jelentősen különbözött volna egy bármikori hasonló intézményétől. Ráadásul a szomszédságában ott volt a császári lovas testőrezred laktanyája, amelynek lakói korán tanítványaikká fogadták a fényes karrierre készülő diákokat, és minden bizonnyal megajándékozták őket a borsos katonanyelvezet gyöngyszemeivel.

Ebben a keverékben keresendő az – egy évvel Vörösmarty előtt, 1799-ben született –, alig 14-15 esztendőös költő olyan alkotásainak gyúanyaga, mint a vaskosan trágár *Barkov árnya* (ez az említett antológiában olvasható, Lator László fordításában), vagy az itt közölt *Orlov s Isztomina az ágyban* kezdetű versike. Utóbbinak szereplői ugyan valós személyek (Alekszandr Fjodorovics Orlov herceg, 1787–1861; Avdotyja Isztomina, 1799–1848, a szentpétervári balett híresen szép táncosnője), viszonyuk azonban valószínűleg kitaláció, ámbár egyáltalán nem lehetetlen, lévén hogy a pétervári balett csillagai mindig is készséges papnői voltak az arisztokrata, sőt a cári ifjak beavattatásának. Ugyancsak létező személy volt Fjodor Filippovics Jurjev (1796–1860), Puskin ulánus ivócimborája, a költő ugratásainak gyakori céltáblája. Aligha hihető, hogy a fickó és a nők viszonya olyan légies lett volna, mint amilyennek Puskin jellemzi, annál hihetőbb viszont a szenzációs önarckép.

A költő egyik állandó irodalmi és „világi” ellensége Dmitrij Ivanovics Hvosztov gróf (1775–1835) klasszicista ódaköltő, katona és államhivatalnok, akin alighanem élvezet lehetett belerugdosni, és Puskin – akárcsak csak jópár barátja – nemegyszer élt is az alkalmal. Egyes korabeli legendák szerint a *Te és én*-ben a *Te* nem más lenne, mint maga az uralkodó, I. Sándor (1777–1825), akit a szabadgondolkodónak tartott költő szenvedélyesen gyűlölt.

Költőnk a kamasz- és ifjúkort követően sem hagyott fel az erotikus témával és a szabadszájú nyelvvel. Összesen mintegy kéttucatnyi ilyesféle verséről – jobbára epigrammákról – van tudomásunk, ezek egyike, *A dús kasztrálthoz...* kezdetű egy évvel a halála előttről datálódik. De vannak terjedelmesebb darabok is. E remekei közé tartozik a szeplőtelen fogantatást perszifláló *Gábriász* (1822), mely Szántó Gábor András fordításában olvasható több helyen is és ilyen a *Nyikita cár és negyven leánya* (1822), melynek hölgyei úgy

születnek, hogy hiányzik – diderot-i szóval – a csecsebecsésük, amit a költő így ír körül:

„...szerelmem tűzszerszáma,
Vágyam legfőbb célja rég...
Mi is az? Ej semmiség!”
(Eörsi István fordítása)

1825-ből származik a gáláns kalandra számító *Nulin gróf* felsülésének története, melyet Hegedűs Géza fordított magyarra.

1827-ben íródott a *Kártyát vet a morc madám...* kezdetű életkép – magyar fordításáról nincs tudomásom –, amely egy kupleráj gyenge forgalmú napját szedi versbe. (Puskin köztudottan hírhedt bordélylátogató volt, aminek következtében szifiliszét gyógyításához többször is higanykezelésre szorult.)

Puskinnak a meséi sem mind gyermeki füleknek valók. A legkülönösebb a *Mese az aranykakasról* (1834), melynek Fodor András által készített szép fordítása egy árnyalatnyit – szükségképpen – torzít, amikor az ellenséget jelző kakast – férfijelkép! – a *herélt* csillagász kezébe adja. (Istenem, hogy lehet ezt érzékeny kislányoknak és kisfiúknak elmagyarázni!) De az igazság az, hogy a *szkopec* valójában nem *herélt*, hanem önherélt. *Azszkopecek* ugyanis a flagelláns, önostorozó szekták szélsőségesen következetes folytatói, akik a testi vágyak megzabolázásában odáig mennek, hogy a legbrutálisabban kiherélik – „szelídebb” változatban kiheréltetik – magukat. Ezen – igen összetartó – szekta tagjai nem ritkán magas polcra jutottak, és nagy hatalomra tettek szert, így jutott a csillagász is Dadon király udvarába.

Puskin erotikus költészetének csúcса – szerintem – a *Nem, nem vágyom, nem én, velőt hasító kéjre* kezdetű vers (Szabó Lőrinc és Galgóczy Árpád fordítása után a *magamé az 1749.hu*-n olvasható), amely a testi szerelem leírásának páratlan példája.

Költőnkőről köztudott, hogy erősen tartotta magát a neki tulajdonított aforizmához, mely szerint minden nőt nem tehetünk magunkévá, de törekedni kell rá. Mint látjuk, ez költészetének egyik kulcseleme. De csak az egyik, úgyhogy nemcsak ezért szeretjük.

A. SZ. PUSKIN

Orlív s Isztómina az ágyban

Orlív s Isztómina az ágyban
Pucéran fekvé diskurál.
Nem tündökölt az ágycsatában
Az állhatatlan generál.
A hölgy szelíd malíciával
Egy mikroszkóppal néz nagyon.
„Hadd látom – szól –, mi a csudával
Basztál imént meg, angyalom?”

A dúsz kasztrálthoz látogat

A dúsz kasztrálthoz látogat
A csóró hegedűs minap.
„Na, nézd – szól a töketlen dalnok –
Ez mind enyém: gyémánt, smaragdok,
Unatkozom – játékom ez.
S neked örömet mi szerez?
Az únalom ha elfog olykor,
Te mit téssz, tudni akarom.”
S felel egykedvűen a jámbor:
Én? Én a tököm vakarom.

Te és én

Dús vagy, én meg szinte koldus;
Prózát írsz, én verseket;
Mint pipacs az arcszined,
Én meg – sápadt, vézna mókus.

Élsz vidáman, fényesen,
Cifra, fényes palotádban;
Én meg éltem tengetem
Gondok közt egy szalmazsákon.

Jut neked cukros falat,
S bort ihatsz, ha tartja kedved,
Ám a kölcsönt lusta vagy,
Hogy megadd a természetnek.

Én kenyértől, mit falok,
Meg a víztől, istenemre,
Padlásomról nyargalok
Száz métert a szükségemre.

Rabszolgák strázsálnak ott,
Hol te zord tekintetteddel,
Törlöd hájas ánuszd
Tiszta kalikószövevvel;

Én lyukam – csekély öröm –
nem kisdednek módijával,
Hvosztov-óda sprőd lapjával,
Kínkeservvel dörzsölöm.

Krisztus feltámadott, Rebekkám!

Krisztus feltámadott, Rebekkám!
Kövessük hát e szent napon
Parancsolatját, s erre vágyván,
Csókoljuk egymást, angyalom.
Holnap pedig, mitől se félve,
A csókodért, Mózes hitére
Áttérek én, sőt, higgyed el,
Kezedre juttatom, mivel
Zsidó s keresztény közt sötétbe'
Simán különbséget teszel.

Egy tubákoló széphez

Nahát, ez hogy lehet? Ámor ültette rózsza
S a büszke tulipán pirossa,
Illatos gyöngyvirág és jázminok helyett,
Amelyeket mindég szeretted,
S naponta kedvedre viseltél,
Díszítve márvány kebledet,
Nos, hogy lehet, kedves Kliména,
Ez ízlésváltozás, ez érthetetlen példa!
Amit kedvvel szagolsz, nem üde friss virág,
Gyom az bizony, ártalmas, mérges,
És roppantul veszélyes,
S te szippantod porát!
Mit bánom, ha, teszem, a göttingai vézna,
Ősz agg professzor úr, katedróján aki
Elméje mélyeit latinnal tölti ki,
Köhécsel, krárog, s görnyedezve,
Az ormányát finom tubákkal tömködi;
Mit bánom én, ha reggelente
A nyalka ifjú bajuszos,
Még álmittas dragonyos
Tajtékpipára gyújt, kék füstöt eregetve;
Mit bánom én akár, ha túl a hatvanon,
Egy hervatag virág, Ámor nyugdíjazottja,
Akinék bájait a vattapárna toldja,
S kin nincs tenyéryi hely sehol, mely ránctalan,
Pletykál, imádkozik vagy ásít,
S a hű dohány enyhít a bánatán parányit –
De hát te, gyönyörűm!.. Persze, ha a dohány
Oly kedvedre való – ó, képzelet hatalma! –
Porrá öröltetvén talán
Lennék szelencéd boldog rabja,
Belém merítenéd finom kis ujjadat,
Egy csippentés – szivem dobogna! –
S kebledre hullanék, és selymeid alatt
Tovább... talán... De hagyjuk, lehetetlen!
Marad a fájdalmas hiány!
A sors irigy és oly kegyetlen!
Jaj, mért nem lehetek dohány!

Jurjevnek

Kiért a hölgyek bomlanak,
Te, Küprisz szépfiú kegyeltje,
Viseld el tőle néhanap
Ha mégis kedved ellen tenne.
Adott ifjúi kellemet
Neked, mi kell a hódításhoz:
Sötét bajuszt, élénk szemet
A csábmosolyhoz s hallgatáshoz.
Barátom, ennyi tán elég.
Hiszen hideg vagy, s vágy nem éget,
S a hölgyek csókjának hevét
Nem élvezed, minek tenéked?
Hol városunk bomol, vigad,
S hol táncol tünde Terpszichore,
Gyakran figyelsz fel, ne tagadd,
Ábrándos lánytekintetekre.
De a szerelmi néma szó,
Az ékesszóló lelki sóhaj
Hiú léleknek laktató,
Az éri be mosollyal, szóval,
E sors éppen neked való.
Ám én, a gondtalan, a léha,
A négerek rút ivadéka,
Kit a vad természet nevelt,
Kit nem gyötör szerelmi bánat,
S a vágy szégyentelen tüzel –
Tetszem a szépségek hadának.
Van ám az úgy: nem tudva, mért,
A szépségesszép ifjú nimfa
Is lopva és fülíg pirulva,
A fauna függeszti szemét.

Soproni András fordításai

GYŐREI ZSOLT

A levegő ördöge

Joachim Ringelnatz életútja olyan, amilyenre azt szokás mondani: épp csak akasztott ember nem volt. Nem, ő másképpen lett a levegő ördöge: egyik trapézzról a másikra bukfencezett, szemkáp-
ráztató ügyességgel és iramban. Miután kicsapták a gimnáziumból, volt katona, mindenes egy panzióban, szakmunkástanuló egy kátránypapírüzemben, utazási iroda alkalmazottja, trafiktulajdonos, idegenvezető, kirakatrendező, könyvtárkatalogizátor, festőművész és matróz – utóbbi minőségében a kielői matrózlázadás idején, kevés híján akasztott ember is lett belőle.

És mindeközben és mindenekfelett: kabaréköltő. 1909-ben már a müncheni Simplicissimusban szerepelt a verseivel, igazi népszerűsége azonban a Weimari Köz-

társaság idején tett szert: matrózzruhában előadott versrevüjével turnézott a német nyelvterületen, többek között a berlini Schall und Rauchban is színpadra lépett. Zajos és füstös irodalmi kabarék ünnepelt költője, gumiarcú fenegyereke volt, akinek verseiben várták és tapsolták a meglepő fordulatokat, a fürge játékot, a csattanót: a légtornát. Harsány színekkel, meglepő ötletekkel, nyelvi bravúrokkal zsonglőrködő, keserűen bölcs, bátor bohóc. 1933-ban a nácik hatalomra kerülése után Hamburgban és Münchenben rögtön betiltották a fellépéseit, Drezdában pedig le is rángatták a

színpadról, a könyveit máglyára vetették. A maga polgárpukkasztó, excentrikus módján állt rajtuk bosszút: 1934 novemberében, ötvenegy évesen meghalt tüdővészben.

Az élő, közvetlen hatásokra törő, akrobatikus költészet más alkotót és más eszközöket kíván, mint a verselő és a műélvező távolságát arisztokratikusan óvó, fentebb stílusban utazó poézis. Nem elandalítani és puhára főzni akarja olvasóit, hanem attrakciót kínál nézőinek-hallgatóinak. „A költő gyönyörködtetni szeretné az emberiséget. De nincs emberiség, hanem közönség van. És a közönség többet kíván a gyönyörködésnél: jól akar mulatni” – írta Szép Ernő *A magyar kabaré tízéves antológiája* előszavában. A mulattatásnak ez a légtornája, az artistai artisztikum nyűgöz le Ringelnatz verseiben.

A békebeli pesti kabaré az általános vélekedés szerint a párizsi mintájára fejlődött. E vélekedésnek azonban éppen Nagy Endre mond ellent *A kabaré regényében*: „Francia cégére ellenére is német földről érkezett hozzánk. Az eredeti francia kabaré, az, amelyet Salis alapított a Montmartre-on, a Chat noir és a Quat’z Arts dalos lebuja nálunk csak a Párizs járta francia rajongók ködös visszaemlékezéseiben élt. Magában Párizsban ez a műfaj már az idegenek mesterségesen életben tartott egzotikumává csenevészedett. Az a kabaré, amely hozzánk eljutott, Münchenből az Elf Scharfrichter kezdeményezésére indult el hódító útján. A németek rejtett franciaimádata és a latin kusza báj iránt táplált reménytelen sóvárgása tombolta itt ki magát a Pierrot-k és Arlequinek gitáros, holdfényes, macskajajos költészetében és abban a csúfolódó, torz grimaszban, amellyel a burzsoá szelíd harmóniáira vigyorogtak. Ez a kabaré jutott el Münchenből Bécsbe és Bécsből megfelelően redukált igényekkel Budapestre.” Mit tagadjam, jólesik a kabaré atyamesterére hivatkoznom azt magyarázandó, hogy a békebeli és a két háború közötti pesti kabaré rajongójaként miért volt kezdettől magától értetődő számomra, hogy Ringelnatz verseinek magyarításakor a honi kabaréköltők nyomában igyekezzem járni. Heltai Jenő, Szép Ernő, Gábor Andor nagy példája mellé hadd említsek néhány elfeledett vagy pláne lenézett, könnyűtollú mestert: Zerkovitz Bélát, Hervay Frigyeszt, azután a húszas-harmincas évekből Harmath Imrét vagy épp a lenyűgöző Weiner Istvánt. Őket olvasva – vagy dalaikat hallgatva archív és kortárs felvételeken – csodálkoztam rá a magyar líra méltatlanul háttérbe szorított, igényesen mulattató vadhajtására: a kabaréköltészetre. Erős alapötlet, tökéletesen esztergált fordulatok, pimasz, meglepő rímek, pontos célratartás és már-már drámai szigorúságú tömörség – számomra ezek jelentik a kulcsot Ringelnatz verseihez is.

A tömörség talán a legnehezebb követelmény. Ezek a versek, ha némelyikük hosszú is, sosem szószátyárok – a fordításuk nemcsak a nyelvi leleményt, de a dramaturgiai készséget is komoly kihívás elé állítja. A szövetük sűrű, minden jelző talál, minden ige halálosan pontos, a határozók kérlelhetetlenek; a sok lényeges között muszáj úgy válogatni, hogy a fordítás mégse legyen háromszor olyan terjedelmes és ekképpen hígabb is, mint az eredeti. Kosztolányi több helyütt emlékeztet rá, hogy a költő németül *Dichter*, azaz *sűrítő*. Ez Ringelnatzra feltétlenül igaz, és ezt a sűrűséget úgy kell megőrizni, hogy fáradozásom ne munkásnak, hanem a műfaj jellegéből adódóan légiesen könnyednek hasson. Lehetőleg olyannak, mintha a nyersanyag eleve magyar nyelven formálódott volna verssé, hogy az olvasónak ne kelljen a fordítást, az átültetést a szöveg mentségéül betudnia, hanem mintegy magyar verset élvezhessen. E szabatosság legjárhatóbb útja számomra gyakorta a szabadosság: megfejteni egy-egy vers ívét, gócpontjait, a trapéztól trapézig vezető útvonalat, amelyen a kezdőponttól eljut a célig, és azután ezeket a gócpontokat nyomatékosítva, a kihagyhatatlannak ítélt fogódzóknak megkapaszkodva újrarajzolni ezt a bizonyos ívet – ez az újragondolás, újralendülés engedi lélegzethez jutni leginkább azt a játékosságot, ami a közvetlen, élő hatás legelemibb feltétele. Mindezt általában a kabaréköltőink is használta, sőt uralta jambusban – egyedül a labdarúgó vers epikus szélességét éreztettem a magyar elbeszélő költészetet megidéző felező tizenkettesekkel. És persze kiabáló, hetyke rímekkel, amelyek egy-egy sor- vagy szakaszvégnek szükséges plusz nyomatékot adnak.

Számomra a versfordítás sosem volt robot vagy penzum, ezeké a verseké pedig különösen nem az. Igazi bűvölet, lélegzetelállító mutatvány, ahogyan Ringelnatz légtornázik, és erre nem lehet másképp megfelelnem, hogy én is légtornázni kezdek, úgy, ahogyan azt igazán érdemes: komolyan és önfeledten, de ugyanakkor a kikacsintás, a hatáskeltés magakellettő, örök-artistai gyönyörűségével.

JOACHIM RINGELNATZ

Fociláz

A futball-örület veszélyes s csúf betegség, még ha prédája nincs is túl rengeteg. Ha heveny, nagy a baj. Ismertem egy tagot, akit a labdadüh vagy gömbkór elkapott. Útjába a sors hogyha hömpölygetett bármily kerek tárgyat, pláne gömbölydedet, olyat rúgott belé, hogy szállt az enciánkék, tiszta égen, túl az Óperencián. Hogy az fecskéfészek, sün vagy hájas muflon, sajtkorong, üst, földgömb, fülesgomb egy puffon, esztergált oltárdísz, nagybendőjű korsó, kugligolyó, vánkos vagy polip-koporsó, s főleg, hogy kié volt, mely lélek siratta, egyetlen percig sem fájt feje miatta. Emelgetett elébb egy disznóhólyagot, majd egy bőrcekkerbe bombázott jó nagyot. Lövőereje ott lyukat hagy, itt romot, spiccel rúgott péppé egy stóc lócitromot. Virgonc gólhatnékja sok bús lámpabúra csörömpölésétől sem vált lomha búra. Az éjjeliedény, akár egy hellén vért szállt aranylón, és célt Berta nagy mellén ért. Nem védett páncél, sem masszív juhfajta gyapjából vaskosra kikártolt pufajka, kit meglőtt, arra várt csont-sír és porc-urna: jött, látott és győzött – zsinórban 8:0-ra. Strucctojással edzett, vad, víg vágyban égve, majd emberfejekkel lapdázott az égre. Halálra vált séfek, látva közeledtét, A gombócaikat négyszögesítették. Előfordult az is, hogy egy-egy domború úrihölgy, gömbkeblű, golyóbis-tomporú felkeltette vágyát – ámde gavallérként e vágyának sosem szerzett gólt, sem érvényt (bár elfojtandó egy sajtó szívóhájt ott,

fellebbe bikázott öt-hat disznósajtot).
Ám az, mit végzett e dicsteli csatár a
piacon – rátesz a lipcsei csatára!
Piros alma süvít, sárgabarack potyog,
robbantak dinnyék, mint mérges tarackgolyók,
mészfehér arcokra szilva löttye freccsent,
kobakokra kabak (tökfejre tök) reccsent,
narancsos kacska szállt, és pulyka, datolyás,
ripityára repedt s belepett a tojás
cselédet, családot, kövér halaskofát,
krumpli- s körte-kartács keltett katasztrofát,
rüsszettel lőtt krókusztól a gyorsak inaltak,
küstől, sőt kókusztól a lassúk kihaltak...
S löve zöldség-gyümölcs frissét s idősét,
hősünknek fejébe szállott a dicsőség.
Hol aknát rugdalna egy bűvárnaszádon,
hol meg lavinát, hogy hegy csúcsára szálljon.
Ám akit efféle labdadüh bökdös meg,
végül a Földgolyót nézi ki pöttyösnek.
De mint fusson neki? nem löhet kapásból!
Hopplá! az erkélyre léggömböt varázsol,
bemászik, elröpül a légben hátrálva,
míg egyszer szert nem tesz a várva várt távra.
Libeg csak elfelé, el is tűnt felerészt,
azután még inkább, míg végül elenyész.

Mit mondjak, barátom? ne csüggj a futballon,
mert elszáll szép eszed, mint kósza luftballon.

Újra megtaláltam az egyik kesztyűmet

Midőn az egyik elveszett,
a másikat a tűzbe dobtam.
A drága bőr hogy pernye lett,
álltam kopottan s meglóptottan.

Midőn az elsőt megtaláltam:
„Csapj bele, te gazembőr!
Megugrottál kezemből,
pedig nyerők voltunk mi hárman!
Oly hatalmas, oly teljes, oly dús –
együnk hamu, kettőnk ma koldus.”

Vajon ki ő?

Ugyan, ki lehet, ki az adóíveket
megszövegezte?
Kora reggel vagy öreg este
nyert munkájához méltó ihletet?
És elmeroggyant volt, vagy csak nem szívbeteg?

Miért van berberül?
Csak nyűvöm rendületlenül, míg legbelül
megül s körülkerül a bős guta, és düh aláz.
Elkezdem újra – dermesztőn élém vetül
mint látomás: a diliház.

E baromra les, vagy reám? Sápadt
kedéllyel körmölöm a rubrikákat.
Vajon ki ő? e szörnyeteg, kiért csak görnyedek?
Nem tisztel elveszett időt, sem könnyeket...

Nem sejtem, vézna-e, kövér-e.
Nem ismerem meg őt tán soha itt.
Könyörgök, véssék sírkövére
adóívének sorait!

Elnémulni nem

Elnémulni nem. Semmi módon.
Rossz versem van temérdek.
Sok gondolatom nyögve hordom,
mint hű cselédek.

Nem csal siker, eredmény,
de nem fogok kiszállni.
Egy hajt tovább: szeretném
jobban csinálni.

A kis patak

A kis patak locsog-fecseg, viháncol.
Hullámain fénypászma táncol,
míg hirtelen nem áll elé
egy rezzenetlen ott ülő
zord kő, mogorván mormoló –

hát, mást csesztetni szar melő.

Egy albérlőlány sirámai

Kirúgtak, merthogy csúnya lennék
(mármint a főnök úgy találta).
Egy lányt hoztam világra nemrég,
nincs apja, s pláne nincsen álla.

Hogy felkötötte a gyámom magát,
a krepp ruhám megvolt még. Elrohantam,
s Ancsának adtam azt a szép ruhát –
ő masszőz volt akkortájt Helgolandban.

Majd Anca ott hagyott a pácban.
Le van ejtve. Amúgy se masszőz,
csak annyira, amennyire apáca.
Egyszóval: ... (Mondjuk úgy: nem aggszűz.)

Rám nem mondhatnak rosszat. Egy fogorvos
akadt utamba... Nincs számomra mentség.
Ha hagytam volna, a tenyerén hordoz.
De én elpuskáztam a jószerencsét.

Az Angol Kertben bújt belém az ördög.
Leültem, látva egy teraszt.
S amíg Gusztávra várva ott ücsörgök,
az orrom túrom, én paraszt!

S Gusztáv ott állt, lesújtva mélyen.
Azt mondta: „Ez nem járja. Ez nem.”
Nincs menekvés. Emészt a szégyen.
Jobb volna vízbe vesznem.

Győrei Zsolt fordításai

KÁROLYI ORSOLYA

Nakahara Csúja bánatos dalai

Egy tavaszi nap csapongó gondolatai (1937)

1

Amikor az, akit szeretünk, meghalt,
nincs más, mint megölni magunkat.

Amikor az, akit szeretünk, meghalt,
ezen kívül már nem tehetünk mást.

De ha ennek ellenére mégis, (mert bűnöm tán még le
nem dolgoztam?),
tovább kell élnem így is,

szolgálatkész szívűvé válok!
Szolgálatkész szívűvé válok!

Mert az, akit szeretünk, meghalt,
mert teljes bizonyossággal meghalt,

mert most már semmit nem lehet tenni,
azért az emberért, azért az emberért,

szolgálatkész szívűvé kell válni!
Szolgálatkész szívűvé kell válni!

2

Szolgálatkész szívűvé ugyan váltam,
de nagy dolgokat, tenni nem tudok:

Azóta alaposabban olvasok.
Azóta másokkal udvariasabb vagyok.

Szabályos ütemben sétálok utamon,
odaadón fonom szalmakalapom

Olyan így, mint a játékkatonák serege,
olyan így, mintha minden nap vasárnap lenne.

A napos szentélyben lassan ballagok,
ha ismerőst látok, kedvesen mosolygok,

a cukoráros úrral összebarátkozom,
a galamboknak magvakat szórok,

ha vakít a nap, árnyékba húzódom,
s ott újra rácsodálkozom a földre, füvekre, fákra.

Ó a mohák, mily nagyon hűvösek,
szavakkal el nem mondható ez a csodás nap.

A szentélybe látogatók tolonganak ugyan,
de engem, nem dühít fel semmi.

((Az élet pillanatnyi álom,
luftballon gyönyörűsége tán.))

Felszáll az égre, megcsillan, eltűnik
Szervusz, hogy vagy?

Rég nem láttalak, mi történt azóta?
Nem iszunk meg egy teát itt a közelben?

Bátran belépek a teaházba ugyan,
de mondanivalóm nagyon nincsen.

Cigaretteken füstölök csak,
megmagyarázhatatlan eltökéltséggel

Milyen sok odakint az ember!
Viszlát nemsokára, üdv a feleségednek,

ha arra jársz, küldj üzenetet.
Az italt ne vidd túlzásba!

Elhalad egy lovas kocsi, elhalad egy vonat.
Ó bizony az élet, mint egy szép menyasszony.

Vakító, gyönyörű, mégis lehajtja fejét,
ha beszédbe állunk, talán untató,

de magával ragadja a lelket,
ó bizony az élet, mint egy szép menyasszony.

3

Drága barátaim,
Csínján az örömmel, csínján a búval,
szabályos ritmusban, rázzunk kezét.

Úgy értem, ami hiányzik belőlünk,
például az egyenesség, ennek tudatában.

Igen, kedves barátaim, igen, mind együtt
szabályos ritmusban, rázzunk kezét.

Nakahara Csúja néhány hónappal azután írta ezt a verset, hogy elsőszülött fia, Fumija belehalt a tuberkulózisba. Csúja három napig vigyázta gyermeke betegágyát, és nehezen törődött bele – ha egyáltalán beletörődött – hogy szeretett gyermeke nincsen többé.

*„Amikor az, akit szeretünk,
meghalt, nincs más, mint megölni
magunkat.”*

A vers mintegy tíz hónappal a költő halála előtt készült, és joggal feltételezhetnénk tartalma alapján, hogy a trauma miatt önkezéssel vetett véget életének harminc évesen. Azonban Csúját, csakúgy, mint a korban sok mindenki mást,

köztük fiát is, a tuberkulózis vitte el 1937 októberében. Fumija 1936 novemberében távozott el, második fia, Josimasza decemberben jött a világra. Csúját azonban Josimasza születése sem tudta elindítani a lelki gyógyulás útján, így valamivel több, mint egy hónapra kórházba vonult. Ezután a család Kamakurába költözött, az itt található Curugaoka Hacsiman szentély jelenik meg a fenti versben is. Belefogott második verseskötete szerkesztésébe is, va-

lamint jelentkezett a Kanszai Francia Intézet nyelvtanfolyamára. Naplójában 1937. szeptember 12-i keltezéssel ezt írja:

„Tanulok franciául, de sok mindent nem értek még. Ha egy évig folytatom, talán Maupassant műveit nyugodtan elfekve tudom majd olvasni? Kicsit aggódom. Az biztos, hogy jövő év végéig a nyelvtanulásra fogok koncentrálni.”

Tervei tehát voltak, és ha a betegség nem szól közbe, ki tudja, hány kiváló művet hagyott volna még ránk. Ezalatt a kevéske év alatt is több mint 350 költeményt alkotott, ezen felül pedig fordított is, például Arthur Rimbaud verseit ültette át japánra.

Jómódú orvoscsaládba született, Jamagucsi prefektúrában 1907-ben. Apja munkája miatt éltek Hirosimában és Kanazavában is, de hétéves korára a család visszatért Jamagucsiba. Tehetséges, jó eszű gyermek volt, szülei pedig spártai oktatással igyekeztek biztosítani, hogy olyan utódot neveljenek fel, aki követheti apját a család élén. Még attól is tiltották, hogy a többi gyermekkel játsszon. Érdeklődése azután fordult az irodalom felé, hogy nyolcéves korában négy évvel fiatalabb öccse, Aró meghalt. Sajat bevallása szerint ekkor írta első versét, ám ez sajnos nem maradt fenn.

Ekkor – a költészet iránti érdeklődés mellett is – tanulmányi eredményei még megfelelték szülei elvárásainak. Azonban tizenhárom éves korára annyira rabul ejtette az irodalom, hogy iskolai tanulmányait elhanyagolta, jegyei pedig leromlottak. Ekkor még tankákat költött, a japán verselés egyik klasszikus 5-7-5-7-7 morás felosztású műfaját, két barátjával tanka-gyűjteményt is kiadtak. Ahogy az irodalom utat tört Csúja elméjében, iskolai eredményei tovább hanyatlottak, olyannyira, hogy tizenhat éves korában megbukott. Ekkorra már nemcsak dohányzott, de ivott is. Ő maga így beszél a bukásról.

„Az iskolában olyan tankönyvet tanítanak egy éven keresztül, amit az ember, ha két hétig olvas, már megért. Ilyen ostoba tanulást én nem folytatok.”

Csúját, aki megelégette az iskolát, apja Kiotóba küldte tanulni. Az ekkor prózával próbálkozó költő itt találkozott a dadaizmussal, amit annyira magáévá tett, hogy akkori barátai „a dadaista Csúja” néven emlegették. A dadaizmust azonban gyorsan váltotta a szimbolizmus, majd ezek elegeyből alkotta meg saját stílusát, amely szabadvers ugyan, de gyakran visszaköszön a tankákban szereplő 5 és 7 morás felosztás is.

Kiotóban nem csak új irodalmi ingerek érték, itt találkozott a nála három évvel idősebb színésznővel, Haszegava Jaszukóval

(1904-1993) is. Már négy hónappal megismerkedésük után össze is költöztek, és 1924-ben együtt mentek Tokióba, ahol a költő és kritikus Kobajasi Hideóval (1902-1983) kerültek kapcsolatba. Nem kellett egy teljes év sem, hogy Jaszuko elhagyja Csúját Hideóért. Ennek ellenére a két költő Csúja haláláig jó barátságot ápolt.

Havas este (1929–1930 körül)

*A hó, mi a kék nemezkalapra hullik:
Az a kéz, ami eltűnt? Suttogás talán?
(Hakusú)*

A hó, mi a szálló tetejére hullik:
Az a kéz, ami eltűnt? Suttogás talán?

Puhán okádja csak a kémény a füstöt,
felpattannak belőle piros tűszikrák.

A gyönyörű égbolt ma koromfekete,
és a koromfekete égből hulló hó...

A nő, aki engem végleg elhagyott,
mostanában hol lehet, mit csinál vajon?

A nő, aki engem végleg elhagyott,
valamikor hazatér-e egyszer hozzám?

Én egyre csak csöndesen italozgatok,
Bűntudat árnya gyötri egyre lelkemet.

Csöndesen, csöndesen italozgatok csak,
egyre csábítanak édes gondolatok...

A hó, mi a szálló tetejére hullik:
Az a kéz, ami eltűnt? Suttogás talán?

Puhán okádja csak a kémény a füstöt,
felpattannak belőle piros tűszikrák.

A fenti vers feltehetőleg a Jaszukóval való szakítást énekli meg. Kitahara Hakusú (1885-1942) egyik művének első két sorával nyit,

valamint tetten érhető a tankát idéző 7-5 morás egységekből álló szerkezet is. Az itt két versszakban is megjelenő italozás elválaszthatatlan volt a költőtől. Vannak csendes részek, szomorú részek, világmegváltó részek, bosszantó, kötekedő részek, és naphosszat sorolhatnánk ezek kombinációit, fokozatait. Csúja a bosszantó, kötekedő kategóriába tartozott. Barátja, a kritikus Kavakami Tecutaró (1902-1980) ezt mondja róla:

„Az, hogy a kocsmában rögtön belekötött a mellette ülőbe, olyan dolog, mint amikor a félős kutya egyre csak ugat az emberre.”

Több híres történet maradt fenn Csúja részeg ámokfutásairól. Talán a leginkább ellenszenvet ébresztő az, amely szerint ő volt az oka annak, hogy egy ismerőse bárját be kellett zárni. Sok irodalmár, köztük a szerelmi háromszögből ismert Kobajasi Hideo, és természetesen Csúja is, gyakran látogatták a helyet. Csúja szinte minden nap megjelent, és menetrendszerűen belekötött valakibe. A bár mindössze egy évig üzemelt. Persze bizonyára voltak a bezárásnak egyéb okai is, de az, hogy a történet ilyen formában maradt fenn, megmutatja, mennyire kellemetlen lehetett sokszor ivótársnak választani a költőt. Nem állt meg a szavaknál, előfordult, hogy „Megöllek!” felkiáltással, sörösüveggel támadt valakire. Olyannyira sörszerető hírében állt, hogy a nevét viselő emlékmúzeum online boltjában még a tőle származó idézettel ellátott söröspoharat is árulnak. Azonban, mivel rendkívül kistermetű volt, verekedése sokszor komolytalannak hatott, és neveltség tárgyává vált.

Másnap (1934, *A kecske dalai* kötetből)

Reggel tompa nap fénylik,
szél van.
Ezernyi angyal
korsárlabdával játszik.

Én lehunyom szememet,
szomorú részegség ez.
A használatlanná vált tűzhely
fehéren rozsdállik.

Reggel, tompa nap fénylik,
szél van.

Ezernyi angyal
korsárlabdával játszik.

Az igencsak kicsapongó Csúja végül 1933-ban, anyja nyomására feleségül vette egy távoli rokonát, Ueno Takakót. 1934-ben megjelent első verseskötete, *A kecske dalai*. Aztán 1935-ben megszületett első fia, Fumija is. Feleség, verseskötet, gyermek – a költő nagy utat tett meg.

Ártatlan dal (1935)

Bizony, nagy utat tettem meg...
az az este, a tizenkettedik télen...
az öböl egén visszhangzó gőzsíp
párája vajon most merre lehet?

Megbújt a Hold a felhők fodra között,
mikor a gőzsíp hangja a fülembe hatolt
megszeppenve húztam magam össze,
s akkor az égen ült a Hold.

Nem is tudom, hány évvel utána,
a gőzsíp páráját letaglózva
kísértem szememmel szomorúan.
Hol van most akkori önmagam?

Ma már feleségem, gyermekem is van.
Bizony, nagy utat tettem meg.
Ezután vajon mennyi van még hátra?
Élek majd bizonyára tovább...

élek majd bizonyára tovább...
de hogy a távoli nappalok és esték
ily nagyon éreztetik fájó hiányukat,
valahogy nem tudok bízni magamban.

De azért, ha már élek,
végül mégiscsak küzdök, ez a természetem.
Ez bizony valahogy
oly nagyon szájalomra méltó.

De ha belegondolok, végső soron...
legyen, küzdök tovább,
néha majd hiányoznak a régi idők,
s majd csak lesz valahogy aztán.

Ha belegondolok, mi sem egyszerűbb.
Pusztán elhatározás kérdése az egész.
Nincs más választás, mint tenni a dolgom,
s ha teszem a dolgom, probléma nincsen.

Ezt gondolom, de...
az az este, a tizenkettedik télen...
az öböl egén visszhangzó gőzsíp
párája vajon most merre lehet?

A fenti vers a *Régmúlt idők dalai* című gyűjtemény egy darabja. A kötet akkor jelent meg, amikor Csúja már nem élt. Miután Fumija meghalt, ő bő egy hónapra kórházba került, majd belevetette magát új kiadandó kötete szerkesztésébe. Miután végzett a munkával, a kéziratot Kobajasi Hideóra bízta, ő adta ki később. Tervezte a hazatérést Jamagucsiba is, de ez már nem történhetett meg, ugyanis 1937. október 22-én életét veszítette. Ezt követően 1938-ban másodszülött fia, Josimasza is követte őt.

A verseket Károlyi Orsolya fordította

SZONDA SZABOLCS

Külső–belső valóságképek rebellis „festője”

Florin Iaru nevéhez előszeretettel illesztik „a román nyolcvanasok fenegyereke” címkét. Azon túlmenően, hogy a címkék – akár a nemzedéki besorolásra vonatkozóak is – éppen annyira pontosak, mint amennyire pontatlanok és elégtelenek lehetnek, meg kell állapítanunk, hogy az 1954-ben, Bukarestben született, jelenleg is ott élő szerző nehezen mérhető be irodalmi profilalkotó módszerekkel. Nagyrészt azért mondhatjuk ezt, mert töretlenül játékos, kísérletező alkat, aki komoly téttel látja el formabontó és -képző alkotói munkáját, ezzel gyakran cáfolva a művészi „beskatulyázását” célzó megítéléseket. Így a „fenegyerek” titulus is, amely bár hangzatos, túlságosan leegyszerűsítene Iaru irodalomfelfogását, stílusművészetét. Hiszen ennek a szövegvilágnak – akárcsak a vele egyívású, mint jeleztem, gyűjtőnéven „nyolcvanasokként”

emlegetett szerzők esetében, akik közül jelenleg a legismertebb Mircea Cărtărescu – bizonyos ihlet- és koncepcióbeli gyökerei a Ion Luca Caragiale valóságlátásában és derűs borújában, a 20. század eleji román avantgárdban, a két világháború közötti román szerzők alkotásmódjában, a háborút követő, Gellu Naum alkotásában a közelmúltig eleven, esetében nagyrészt szürrealista jegyeket tartalmazó posztavantgárdban, közvetlen elődeik, így Mircea Dinescu írásaiban, valamint az amerikai beat-korszak szellemiségében és művészetében találhatók meg.

Mindehhez Iaru írásaiban hozzáadódik a „nyolcvanasok” kimondottan lázadó magatartása, amelyet szerzői indulásukkor a „vissza a verset az utcára” jelszó tükrözött, és amelynek lényege szerzőnk esetében máig érvényes: fokozott, átfogó figyelem a mindennapi élet, a köznapi világ történései, az alapvető emberi dolgok iránt, az olvasó számára is otthonos valóság részletekből építkezés, az alkotói (ön)provokáció, az erőteljes iróniából és öniróniából táplálkozó, gyakran groteszk felhangú humor, illetve az ugyanilyen jellegű vizualitás, dramatizáló hajlam és készség, valamint, egyes kritikusok szerint, egyféle sajátos, az eddigiek fényében felsejlő romantika, mint az írásművészet hangsúlyos összetevői. Egyszerre örök-nyugtalan, kirobbanó, indulatos, ugyanakkor alkotói eszközeit, elképzeléseit tudatos egyensúlyban tartó szerző Iaru, aki lényegében a művészi szabadság módozatait keresi és vizsgálja írásaiban, gyakran meglepő stílus- és koncepcióbeli opciókat választva, de mindig következetesen önmagához, szerzői debütje (1981) óta.

Itt olvasható verseinek lelőhelyét, a 2019-ben megjelent, *Jos realitatea!* (Le a valósággal!) című verseskötetét egyféle fricskának tekinthetnénk a „nyolcvanasok” korábban említett, kezdeti jelszavát, valóságkultuszát illetően. A kötetindító, azzal azonos című vers így indokolja ezt a magatartást: „*Tot ce se poate scrie e deja vîndut, ambalat, ștampilat: / (...) / Jos realitatea / Căci s-a prostituat!*” (Minden, mi megírható lenne, elkelt már, zárjegyes csomagolásban: / (...) Le a valósággal / Mert fesletté vált ma!). A szerzőnek a rövidpróza, a tárcanovella és a satirikus publicisztika terein tett hosszas kalandozásai és közlései után megjelent verseskötete azonban a következő oldalain – természetesen, hiszen Iaru írta! – rá is cáfol első darabjának konklúziójára. Sok helyen indulatosan, kiábrándultan, szinte dühösen, gyakran alulretorizáltan, nyersen fogalmazva, mégiscsak a tapintható valóságot veszi górcső alá, értelmezi, vetíti rá a lírai én benső világára, illetve veti össze azt a külvilág, a mindennapok nem egyszer konkrét, társadalmilag is mérhető történéseivel.

FLORIN IARU

Csak a költő, senki más

Gyerünk, fel a költővel a dombra!
Hurcolja apró verssorait,
riadtan rejtőznek az útszélen,
a gyomok sűrűjében.
De a költő úgy el van szállva,
hogy nem látja a vers szekerét, sem a tengelyét, sem a kerekeit.
Csupán önmagát veszi észre.
Hiszen ő kaptat fel költőien a dombra,
és karjai között, mint valami ékszert,
saját magát viszi.
Kórusban kérlelik a kövek:
– Gyűjts be minket is korszakalkotó verseidbe!
A cserjék, a csermely, a PET-palackok, a szarkák
körülhízelgik:
– Mester, engedd, hogy örökre soraidba költözzünk!
Maga a hold, az éj holt királynője, összehúzza magát:
– Vegyél engem is észre.
A világegyetem csillagtölcsért formál feje fölé:
– Hagyd, hogy veled együtt létezzek, lángész!
De a költő csak húzza felfelé böszén a lírai szekeret,
és hallani sem akar semmiről.
Füleit bedugaszolják saját szavai,
gondolatai elámulnak azon, hogy létezik.
Amikor felér a csúcsra, csend honol,
ő pedig, halántékára támasztott ujjal,
egyesegyedül van.
Mebékélt, boldog, teljes, zseniális.
És magányos, mert a dicsőségnek nincs dala.

Félben

Fél férfi ül szemben
egy szép reggelen
fél nővel,
kerek asztal mellett,
ráncos ernyő alatt.

A másik fél elment messzire, oda,
ahol a titkos nő egynegyede
egy ablaknál álldogál,
háttal a falnak.

Azon festmény lóg,
alatta pedig egynyolcad
páratlan férj, akiből
egy magányos egytizenhatod
világgá ment.

A század-, ezred-,
milliomodrészek világába,
amelyek konokul keresnek
alkalmas vagy ártalmas szavakat.

Itt viszont, a mi világunk táján,
fél nő ül egy kerek asztal mellett,
kis csésze előtte, kávé páráll,
tétova keze egy váza öblén,
miközben a kávé
kék ölébe ömlik.

Senki nem mond semmit. Sem fél. Sem negyed.
Talán messzire mentek, nagyon távol vannak.
Eközben fél pincér mossa fel a padlót,
és szitkot szűr foga között, de csupán félszóval.

A táncolók

Az utcán táncoltunk, felcsavarták
a zenét, teljes hangerőre.
Vér lövellt a dobhártyából, az orrból.
Bőven, tüzesen folyt a mellkason.
Mi pedig egyre lelkesebben roptuk,
egyre közelebb egymáshoz.
Egyre inkább bezsúfolódva a magányba,
amely összesodorta lélegzetünket,
mint egy zsebkendőt, mint egy kesztyűt.

Csak a nő arca volt sápadt.

Éreztem, hevülök, verejtékezem,
ujjára, derekára tapad kezem,
nincs már fék vágyam elborult árján –
letépem áttetsző, szelíd ruháját.

Micsoda örület.
Íme, bársonyos bőre.
Íme, hónaljának télvégi alkonya.
Íme, a húsba vágó zene
fényében fürdő melle.
Kába erekció köszön rá végtére.
Áramütésként ér vibráló szépsége.

Az utca dermedt táncosai voltunk,
lesiklopályáján az alvadó vérnek, mely arról
győzködött,
hogyan élünk – egy keveset, még egy picit, legalább egy
percig –,
eltáncolva részünk.

Táncoló testem behatolt
nyugodt, sápadt, tökéletes hidegébe,
és a vér lassan, óvatosan elnyomta a zenét.

Mindent láttam

Láttam Kennedy temetését,
a Telstar közvetítette,
az első távközlési műhold,
amelyet engedélyezett a szocializmus.

Láttam egy erkélyen Ceaușescut,
amint egy szép augusztusi reggelen
a tömeget bűbájolja.

Láttam a Holdat, mintha tenyeremben,
és azt, ahogyan Armstrong ellépked a modultól,
mint egy súlytalan részeg.

Láttam Nadiát.
Épp megkapta élete
első jelesét.

Aztán láttam élőben a román forradalmat,
ahogyan áttöri a fekete-fehér képernyőt
az ifjúkor utolsó leheletével.

Aztán már nem láttam semmit.
Repül még a Telstar?
Vagy lezuhant?
Le.
Béke poraira!

A testetlen szépség

Italtól és fáradságtól elgyötörten
csusszantam hajnaltájt nyirkos ágyneműkbe.
Tudjátok, milyen ez. Buli után, pirkadatkor
vasszegekkel veri ki a szobát
a kék, rideg fény.
Mintha dörzspapír lenne,
amely – ha egy kicsit is hozzásúrlódom –
teljesen lehorzsol.
Mint azok szíve,
akik már kipipáltak engem.
Szinte azt álmodtam, hogy szétesek, beszívva a hamu-
színű lelket.
Amikor az idegen dolgok undok, pállott párájából
apró, elfeledett test illata
karolt át.
Kapkodó ölelés volt,
és nagyon zajos,
húsom üvöltött az iszonytól és a gyönyörtől.
Illúzió volt, gondolat csak, látomás,
de szája és melle volt,
szőre hónaljban és a lábai között.
Mint az eleven élet, olyan volt,
igazibb az igazinál.
Minden érzéket megszólított sorban,
egyszerre hunyázkodott és kötekedett,
szétszórt anyagként volt összeszedett.

A multság csúnya vége legurul a lépcsőkön,
én pedig következmények nélküli világban alszom el.
Aztán az álom, azaz a józanodás,
vagyis a felejtés alaposan, bőven.
A testetlen szépség gyorsan illan el tőlem.

Szonda Szabolcs fordításai

SZÖLLŐSSY BALÁZS

Az otthon helyei

Adnan Özer 1957-ben született a Rodostóhoz közeli Gazioğluban. Az apró faluból vasutas apja munkája miatt kisgyerekként előbb Isztambul soknemzetiségű Samatya negyedébe, majd Délkelet-Törökországba került, itt végezte el a gimnáziumot is, miközben gyári munkásként dolgozott – ám számos fordulattal teli élete során mindvégig megmarad benne a honvágy a szülőföld, a nyaranta a nagyszülőknél újra meg újra átélt Trákia, a Balkán legszéle iránt, amely egy évszázadnyi konfliktussorozat után a régióból egyedül maradt meg Törökország részeként.¹ Erről a szülőföldről mint kiindulási pontról, az azóta térben és időben bejárt útról, és az ahhoz való viszonyulás lehetőségeiről szól a költő legutóbbi, *Dalok az útról (Yol Şarkıları)* című kötet, mely tizenöt év hallgatás után az első új verseskönyve volt,² és rögtön két jelentős, országos költészeti díjat is kapott érte. Ebből fordítottam az itt közölt válogatást. Egyetlen kivételt a költő ké-

1 Napjainkban a törökök a földrajzilag Európához tartozó területeiket nevezik így, míg az attól nyugatra, Görögországra eső részt Nyugat-Trákiának, szemben például a bolgár elképzeléssel.

2 2001-ben jelentek meg Adnan Özer *Ősszes versei*.

résére a *Kolombusz Kristóf házában* című vers képvisel, amely az egyvel ezelőtti, 1999-es *Veda Şiirleri (Búcsúversek)* című kötetben található, témájában és stílusában mégis teljes mértékben kapcsolódik a többihez. Bár nincs költő, mondja Özer, aki így különböztetné meg őket, mégis ez a kötet az, amelyiket a legkevésbé “szánt fordításra”: hat verseskötete közül ez a legszemélyesebb és a leginkább a helyi sajátosságokra utaló, ugyanakkor töredékciklusokból áll – megírhatatlan ciklusai közül így az egyik, a *Rodostói versek* mindkét elkészült darabja szerepel a válogatásban. Az almát gyengéden hámozzák a rodostói népdalban, a kikötő, mely ma is Törökország egyik legjelentősebb áruforgalmát bonyolítja, megannyi folklórelemmel gazdagította a környéket, és a háborúk és határváltoztatások után sok-sok török érkezett a lakosságcsere-ekkel, vagy más kényszerű módokon a délszláv államok és Bulgária mellett Görögországból is Törökországba; kis túlzással nincs ma élő török, akinek ne lennének a Balkánra visszanyúló rokoni szálai. Szaloniki különösen fontos kötődési pont: nemcsak a boltos Ismet, hanem például Atatürk gyerekkora is itt telt, és regionális központként Isztambul után a legfontosabb kapcsolat Rodostó és Trákia számára. Nem véletlen, hogy az út és a távlat fogalmai a legtöbbször a vízzel kapcsolatos szimbólumrendszerben jelennek meg Özer költészetében, amiben a latin-amerikai huszadik század hatása is egyértelműen tetten érhető – műfordítóként többek között Neruda, Paz, Dario és Llorca verseit ültette át anyanyelvére. Bár magára úgy tekint, mint aki munkáscsaládban felnőve kívülállóként érkezett az irodalomba, ma már egyértelműen annak megkerülhetetlen alakja: költői és műfordítói munkássága mellett irodalomszervezőként, könyvkiadóként, folyóiratszerkesztőként és tanulmánykötetek írójaként, szerkesztőjeként is jelentős sikereket tudhat magáénak, emellett a gyerekirodalomban is kipróbálta magát, 2020-ban pedig regénnyel jelentkezett *Eskiden Gelecek Güzeldi (Régen szép volt a jövő)* címmel.

ADNAN ÖZER

Kolombusz Kristóf házában

Az embernek néha egy óceánt kell
helyezni két lábnyoma közé,
bármennyire szívéhez nőttek a földek, melyeket talpa
melegített,
minden elválás kegyetlen főhősének kell lennie.
Sokan látták már, ahogy a sas visszatér a partról,
a tengerről a tigris szaggató kíváncsiságával fordul vissza,
de a félfínak egyszer
hátra kell hagynia ősei sírját, és
elmennie a szigetekre, melyeken
távoli vulkánok hevülnek-hűlnek,
hogy kimondja nevét a kőből fakadó, házát égető tűz.
Tudnia kell a világ szerelmesének, hogy a vér a tűz hajója,
s az asszony álmából szőtt vitorlavászon
úsztatja az ismeretlenbe tartók szívét.

Ó, szóbeszéd csupán az élet,
békét ígér, és gyötrelmet ad –
egyetlen ajándéka: a búcsú szavai.

A boltos Ismet éneke

(a Rodostói versek-ciklusból)

Ha reggelente nem rakit ittam volna, mentem volna
Szalonikibe,
Ha a kikötőből nem lehet, hát Uçmakderéből
Mindenképp mentem volna, a hajnali uszályra szállva.

Ha delente nem rakit ittam volna, mentem volna
Szalonikibe,
Ha a hegyen át nem lehet, hát Lapsekin át
Mindenképp mentem volna, egy üres felhőbe kapaszkodva.

Ha esténként nem rakit ittam volna, mentem volna
Szalonikibe,
Ha az északi széllel nem lehet, hát az északkeletivel
Mindenképp mentem volna, keveredve a márványporral.

Ha éjszakánként nem rakit ittam volna, mentem volna
Szalonikibe,
Ha a kerteken át nem lehet, a tejúton át
Mindenképp mentem volna, józanul mentem volna
Szülőházamba, első részegségem felé.

Rakizgató gyerekek

(a Rodostói versek-ciklusból)

Visszatérnek majd Rodostó kikötőjébe
a hajók, amiket ánizzsal repítettünk el.
Ingen-gatyában búcsúztattuk őket,
hogy megjárják az Atlantit és a Csendest.

Én, Muzaffer, Apti, Nazım és Rıza,
Nail is ott volt, mint gólyák a mezőn.
Eltáncolgattunk úgy-ahogy,
felsírt a klarinét, a szigeti kéthúros dal szólt.

A tenger horizontjára emeltük poharunk,
és meghúztuk rakink a csónakház alatt.
Rodostó kikötője, az év hetvenegy,
tegyük még hozzá: az ágakon cseresznyék.

Azon a hegedős trákiai nyáron
az óceánok nevét az újságokból tanultuk meg,
amiket az üvegekre csavartunk,
ebből is látszik, hogy nem jelentkeztünk az órán.

Papírhajó

Micsoda városokat találsz magadban utazás közben
Emlékeidben őrzött piacokat találsz felfedik árnyékokat
Régi nyarak halott időiből
Megismer téged itt-ott minden merengésed
Meggyőzni próbálnak majd megint az álmaid
Hogy nincs más választásod mint őket hajtani

Bármit látsz régi bármihez érsz nem érik fel első
sóvárgásaid
Neked ki nem azért születted hogy megszüless
A városokban hová úgy érkezel mint nagyon messziről
küldött levél
Meg ne állj keresd okát hogy minden pillanatban a szere-
lembe halsz bele

Járd be a magányt egyik végétől a másikig
Pusztai városokban melyeket folyó szel át
Keresd akad-e gyermek ki nyílt tengerhez érne
És csodálkozik hogy Isten még papírból sem csinált hajót

Te megtetted azt mi rád méretett
Parkokban éreztél szintiszta bánatot
Főtereken kérdeztél rá a sírás idejére
Szerelmespárok előtt jártál találkájuk helyén

Most tudod hogy minden pillanatban meghalsz
Ahogy a magadban lévő városok emlékkikötőikbe hívnak
Így indult ez a vándorszenvedély és így is ér véget
Egy nemlétező hajó egy nemlétező tengerre ereszkedik

Mint a hallgatás, Adnan, talán végre megértetted
Egyszer a Šar-hegységben egyszer Amazóniában
Milyen űröket találsz magadban ahogy haladsz

Te ki nem azért születted hogy megszüless
Megírod majd mit egyetlen utazó sem írt meg

Hagyjuk csak Istent hadd gondolkozzon rajta ő, hogy léte-
zik-e vagy sem...

Dalok az útról – IV

Múlnak hát balkáni napjaim,
mint gyengéden hámozott alma.
Nem kés faragja őket, kedvesem: az évek múlása.
Fagyos szél görgeti versem a hóban;
vérzik minden útrakelésemmel.

Mondják, a múltba vágyás gyümölcs, mibe a halál harap,
elrohadt gyerekkor hullik a patakba.
Ó, azok a hóval suttogó kertek
talán nagyapám, nagybátyám, vagy főleg
apámat hívogatják vissza?

Trákia, hogy elváltam tőled,
míg a vakolt vályogkéményekből füst gomolygott.
Neked meg hogy az ablakra tapadt a szemed, rokon élet.
A hajléktalan otthonát hiányolom most, a küszöbén
árnyékával.
Ó, azok a makacs, hajlott tölgyek
a gyökereim, a száram, vagy főleg első szenvedélyem
tartják-e mindörökké?

Belső-balkáni alacsony, mokány tölgyek;
bensőmben száraz köhögés a gyász.
Melankolikus voltam ugye, hát végül tébécés lettem.
A lelkem magját hiányolom most, fázós lélegzetét.
Isztambul, bárcsak ne térnék vissza hozzád,
ne térnék vissza csúf kenyérgondjaidhoz.
Elvetted anyámat,
elvetted árpaszín hajú, egyetlen feleségem is.
Fütyöm elmerül a fagy folyójában.
Ó Trákia, vadgalamb pénteketek, vadgerle szombatok országa,
holt testem biztos visszatér majd hozzád, a vándorlások
emlékére...

Szóllóssy Balázs fordításai

CSUDAY CSABA

Sebzett szarvasünőtől a gyilkosig

Fantasztikus költészet? Az meg mi fán terem? – kérdezhetjük. Fantasztikus elbeszélésről (lásd Borges, Cortázar, Fuentes, Calvino, egyebek mellett) igen, hallottunk, leginkább talán a latin-amerikai irodalomban, ám a poézis végtelen terében nem érezzük-e különösnek, önisméltlőnek ezt az összetételt? Hiszen minden igazi költészet a valóság határait feszegeti a képzelet (a fantázia) és az intellektus révén, s így, ha tetszik, fantasztikus. Sok függ persze attól, kinek mit jelent a „fantasztikum”.

A latin-amerikai fantasztikus próza egyik teoretikusának, Roger Caillois-nak közkeletű meghatározása szerint a fantasztikum „valamiféle botrányt jelent, valamilyen repedést, valami szokatlannak a betörését, aminek a jelenléte már-már elviselhetetlen a valóságos világban”. Ami a prózára érvényes, nem alkalmazható persze közvetlenül a költészet sajátos, öntörvényű világára, de mi

mégis tegyünk egy kísérletet! Vizsgáljuk meg, vajon nyújt-e segítséget, kapaszkodót az idézett definíció García Román *Fantasztikus költészetének* befogadásához?

Ha az itt olvasható szövegekből találomra kiemelünk néhány motívumot (*karmolások, sebzett, vak szarvasünő, csillaghegyek, tea-napkorongos alkony, madárhúzza kordé, szerelem, barlangi szél, minden odakint van, a nyár minden színében fénylő hó, agrikultúra, megszületni, piramis, pólusok, óceán-centrum, majmok, férj, szerető, doppelgänger, bőségszaru-tükrök, labirintus, kiseded, gyilkos*), és e sort összevetjük a fenti meghatározás állításaival, bizvást kijelenthetjük, hogy igen, mintha valami szokatlan, meglepő, már-már botrányos tört volna be ebbe a versvilágba. Valami olyan repedésen át szivároghattak bele ezek a furcsa, egymáshoz aligha illő, alig illeszkedő szavak és képek, amelynek mibenléte talán érzékelhető, és szinte elviselhetetlenül fájdalmas, térben és időben történő azonosítása mégis nehéz, csaknem lehetetlen. Mintha az elgondolandó elfordulna itt az elgondolótól, mintha „megvonná magát tőle azáltal, hogy visszatartja magát”, ami pedig „megvonja magát, az lényegibben tudja az embert illetni, és bensőségebben képes igénybe venni, mint bármiféle jelenlévő” (Heidegger).

Mint tudjuk, az egzisztencialista filozófus a költészetet tartotta a megismerés legmagasabb rendű formájának. García Román töredékes, töredezett, látszatra kaotikus és végsőkéig lecsupaszított versszövegei, úgy látom, a magát valahol „kívül” visszatartó koherens „létnarratíva” szilánkjai, amelyek esetleges, a logika számára alig követhető formában hullanak be onnan, „odakintről”, a való világ repedésein, a „jelenlévő jelenlétén”, megélni adatott valóságunk tátongó sebein.

Poétikailag közelítve e szövegekhez, a legizgalmasabb kérdés az, hogy noha e versek váratlan szavai, meglepő képei inkább széttartóak, mint koherensek, miképpen lehet az, hogy mégis összeilleszkednek, szerves egységeket alkotnak? S ha jelentéssel bírójeleivé, kifejezőivé válnak egy általánosan érvényes létállapotnak, amit mi is élünk, érzünk, mivel éri el ezt az egyetemes hatást a költő (avagy a „lírai én”)?

A szövegcsokor három eleme azonnal szembeötlő: a címtelenség, a minimalizált versidom és a redukált szintaxis.

A címek hiánya a csillaggal elválasztott egységek előtt megelőlegezi a zavart, a bizonytalanságot, amit a felsorolt motívumokkal kapcsolatban már jeleztünk. Mintha a szövegekben megszólaló „én” maga is tétovázna tárgyának, egész dikciójának mibenlétét,

irányát illetőleg. Az olykor egyszavas, de a négy-öt szót szinte soha meg nem haladó, metrum és rím nélküli sorok a kisgyerekek és a némaság határán magukba forduló szent együgyűek beszédmódját idézik.

A sorok többnyire nominális vagy jelzős szerkezetekből állnak; az állítmányi (igei) elemek inkább csak kötőanyagai a légies, törékenynek látszó, valójában azonban nagyon is szilárd szövegfonalaknak. A megszólaló hang a szürrealisták „automatikus írására” emlékeztet, a költői koncepció, a váratlan képek és metaforák felbukkanása és csaknem azonnali elmerülése pedig az álom, az álmodás mechanizmusát látszik követni. „Sokat gondolkodtam azon, milyen nyugodtak a dolgok: szavak, kifejezések, amelyek már nem beszélnek, míg valaki ki nem menekíti őket némaságukból” – mondja egyik nyilatkozatában a költő. De ha ez a menekítés az álom dimenziójában történik, mit lát, mire bukkan az álmodó? Milyen lényeket, tájakat, eseményeket dobnak fel elméjében az esetlegesen, mégis a lélek kifürkészhetetlen logikáját követő idegsejtek? Van-e mindennek konkrét tere, behatárolható ideje?

Az első sor felszólítása (*Nézz magadra*), és a többször felbukkanó tükör-motívum akár az önreflexió, önmegszólítás alaphelyzetét is valószínűsíthetné, ám a dedikáció, a „szarvasünő”-metafora és a vissza-visszatérő „szerelmem”, „szeretlek” szavak egyértelműsítik: a vallomásos lírai beszéd határozott személyhez, egy nőhöz szól, a megszólaló neki beszél látomásairól. Fontos a nő-társ bemutatása, térbe-időbe helyezése: megsebzett állat, amely (aki) valahol távol, „kívül”, „odakint” van, ellenséges tájakon bolyong, „tűztövisek” és „csillaghegyek” között. Megjegyzendő, hogy a két képből a második, a „csillaghegy” később is visszatér, s mivel magyarul első olvasásra félreérthető, némi magyarázatra szorul. A *punta de estrella* spanyol összetétel lehetne akár kozmikus jelentésű is: az égitestek sugárhegye, de a későbbi kép szerint: „Minden piramis / egy csillag hegye / a földön minden / kultúra piramist / emelt s föld / egy csillag” itt mégis pontos, határozott dolgot jelöl: a piramist. A hibátlan szillogizmus mutatja, hogy a mű szervező elve irracionális ugyan, de az értelem rendteremtő ereje is érvényesül benne.

A folytatásban előkerül ugyan egy szinte idillikus epizód (a vidék), a kenyér bensőséges idejével, (ősi?) kerámiákon madár-rajok rajzolatával, a kordéval, amit akár egy mesében, vagy egy Bosch-festményen dalosmadár húz, de a szakaszt indító sor (*S ha elmegyünk*) evidenssé teszi, hogy a szövegrész inkább csak jövőbeli vágykép. S bár a továbbiakban megjelennek még tengerparton éneklő, táncoló emberek, egy már-már banális történetet sejtető

pár (a férj, a szerető), valamint daloló szomszédok egy bölcső körül, az öt részből mégis olyan benyomása támad az olvasónak, mintha a beszélő a messzeségből, valamiféle ősállapot helyzetéből, jelenéből szólna távoli, múltba tűnt kedveséhez. Mintha Ádám a Paradicsomból való kiűzetése után (vagy a posztvilágvége néptelen teréből és idejéből) üzenne a sebesült Évának, akit végtelenül szeret, de aki *alig bírja már* (mit? a létet?), hogy „minden odakint van”. Nem tudjuk, hol vagyunk, mikor, mi volt; mi van kívül, mi van belül, mi lesz. A „világ kettévált sebéből” (a többször is megjelenő „kettéváló seb”, „sebhely” a spanyolban vaginális jelentésű is) a már megszületett, „következő” világban vagyunk, leszünk? Netán a borgesi (kabbalisztikus) Adam Kadmon, az Első Ádám szavait halljuk névtelen versalanyunk szájából?

A feltételezés nem alaptalan: a granadai születésű (1979) Juan Andrés García Román nyelvében, szemléletében, sokat köszönhet a spanyol-zsidó (szefárd) hagyománynak. Egyik kötetében egész ciklusban imitálja a sajátos középkori nyelvezetet, írásmódot, de általában is elmondható, hogy a „lényegben rejlő misztérium” – ahogyan egyik kritikusa, José García Obrero írja vele kapcsolatban – alapvetően meghatározza alkotói magatartását, ars poétikáját.

S a kabbalisztikával, az elbizonytalanított idő- és térviszonyokkal, a szöveg hézagaival (lakúnáival), az álom és a teremtés-pusztulás egybejátszásával akár kiindulási pontunkhoz is visszatérhetünk: ezek az elemek kétségtelenül kimerítik a fantasztikus irodalom ismérveit. S ha még a regiszterek sokaságát, benne a játékos-ironikusan disszonáns akkordokat, az *agrikultúra*, a *doppelgänger*, *labirintus* kifejezéseket, melyek a szövegkörnyezettől teljesen elütő nyelvi réteget képviselnek, vagy a *romanikaésbarnaésrrózsás*, illetve az *evölgyevölgyevölgy* típusú önkényes összetételeket, egyéni szóalkotásokat, vagy akár a *sebezhetem / a sebet sebeiddel* szójáték-mondóka szerű talányt is figyelembe vesszük, akkor a költemények alak- és jelentéstartományának valamiféle „játékmozgását” állapíthatjuk meg. Amit a szövegben gyakori ellenpontozás is felerősít: *fehér voltál / és most /* (olyan vagy) *akár egy vörös folt; barlangi szél / minden odakint; hó / nyár; újszülött / gyilkos* stb. A *gyilkos*, akit a felmorduló labirintus állít meg, mellesleg a vers-együttes utolsó szava, s egyben talán legnagyobb meglepetése. Mert a szövegben előfordulnak ugyan kegyetlen, sőt véres motívumok, olykor fenyegető hangulatot sugárzó képek (például: *tele vagy karmolással; tűztövisek / csillaghegyek közt bolyongsz; a világ sebe kettéválik*) de egyik sem utal konkrét bün-

ügyre, élet elleni cselekményre. A végszó, a verszárlat pozíciójába helyezett szó, baljós csattanóként, visszavetül a szöveg egészére. S vigasztaló ugyan az állítás, hogy *a labirintus megállítja*, de az „útvesztő” magában hordja annak a veszélyét, hogy más is eltéved benne. Azaz, a jóban a rossz lehetősége is benne rejlik.

A felsorolt eszközök Derridának a nyelv szövegalkotó működéséről tett megállapításait juttathatják eszünkbe, amelyek a *Fantasztikus költészet* különös világának megközelítéséhez is hasznosak lehetnek: „A nyelv, mint minden utalásrendszer történetileg és differenciák szövedékeként teremődik meg, amelyet valamiféle >játékmozgás< hoz létre. [...] A játékmozgásban >jelenlévő elem< mindig másra vonatkozik, mint önmaga: van benne *megőrzött múlt*, de egyszerismind a *jövő jegye* is belevésődik. [...] A *jelenlét*, a *jelen*: *nyom*. Múlt (nem önmaga), nem módosult jelen (jövő). Hogy önmagává, jelenné váljon, ahhoz *intervallum* kell, amely *megkettőzi* a jelenlevőt [...], különösen a lényeket és az alanyt. A >játékmozgás< a dolgok létezésének, megragadásának és kifejezésének érvényes módja és formája.”

Juan Andrés García Román spanyol költő, műfordító, kritikus, egyetemi oktató 1979-ben született Granadában. Egyetemi tanulmányait és doktori címét is itt szerezte összehasonlító irodalomtudományból. 2014 és 2020 között az aacheni RWTH egyetemen tanított; jelenleg a latin-amerikai irodalom és a kreatív írás tanára az Universidad Internacional de la Rioján.

Eddig nyolc kötete jelent meg, a fontosabbak: *Perdida Latitud* (Elvesztett szélesség), 2004; *Soledad que da al mar* (Tengerre néző magány), 2004; *El fósforo astillado* (Széthasított gyufa), 2008; *La adoración* (A hódolat), 2011; *Poesía Fantástica – Resumen primero* (Fantasztikus költészet – első összegzés) (2020). Rilke poszthumusz verseinek és Hölderlin elégiáinak spanyol fordítója, egyebek mellett. Verseiből az olasz, angol és bolgár megjelenések mellett magyarul is több olvasható a PKÜ – 1749-könyvek sorozatában megjelent *Nem beszélek a tengerről* – 14 kortárs hiszán költő című antológiájában.

JUAN ANDRÉS GARCÍA ROMÁN

Öt vers

Katie-nek

Nézz magadra
tele vagy karmolással
Fehér voltál és most
akár egy vörös folt

Vak szarvasünő
tűztövisek
csillaghegyek
közt bolyongsz Szeretlek

Mert megsebezhetem
a sebet sebeiddel
Szeretlek Csak téged
más senkit semmit

S ha elmegyünk
vidékre te meg én
és várjuk a kenyeret
a kenyér idején

madárrajok rajza
tányérokon egy vonallal
agrikultúra
romanikaésbarnaésrrózsás

és egy mintegy tea-
napkorongos alkonyon
így szólunk Mit tettél
hisz én festettem ezt
és látod milyen szép innen
evölgyevölgyevölgy
és látod repülünk
repülünk te meg én
egy kordén
amit egyetlen
madár húz
egy kis dalosmadár?

Mint a barlangi szél
szerelmem aki nem tudod

és nem bírod nem bírod
mert minden
odakint van

Kívül

Egy reggelen
fénylő hó
minden színében

a nyárnak Ezt ezt szeretem
szerelem szeretnék megszületni

Minden piramis
egy csillag hegye
a földön minden
kultúra piramist
emelt a föld
egy csillag

sárból való és
tengerben kioltott
csúf de szép
a sárga
amint a kékbe merül
és zöldre vált

a pólusok felé halványulva
és az óceán centrumában
majmok majd emberek
táncolnak a partokon
és énekelnek hogy
forogjon a föld vagy
akárméért

Egy madár kettévált

a férj otthagya kalapját
 a szeretónél
 a szerető az erkélyről
 hívja vissza
 érte surrog
 a mindenség összes denevérje
 a férfi kettesével
 szedi a lépcsőket: kitalálnak
 egy doppelgängert

bőségszaru-
 tükrök csatáznak
 akár szarvasbikák
 az elvarázsolt házban
 egy völgyben
 egy híd alatt
 a világ sebe kettéválik
 és a befagyott tóba
 arany csigadíszes
 képkeret merül
 nyissátok meg
 a képrámákból álló
 ajtót szellőztessetek
 hogy huzat járja át
 ezt a világot és a következőt

amivel íródjék
 egy iksz jól jön még
 egy nap a szerelem
 be tudott vonni mindent
 nem tette ez is jó lehet
 a sárga ablakban
 a szomszédság
 egy bölcsőnél nevet
 a baldachin mögött
 a bölcső mint láng ragyog
 a kisdédért dúdol-
 nak és dalolnak

Odakinn felmordul
a labirintus megállítja
a gyilkost

Csuday Csaba fordításai

CSEHY ZOLTÁN

Dráma zene nélkül – Debussy modorában

(Milan Adamčiak versei elé)

Milan Adamčiak (1946–2017) a szlovák neoavantgárd konceptualizmus önműködő mikrokozmosza volt: zenész (cellista, a Transmusic Comp. nevű művészeti formáció tagja), zenetudós, képzőművész és író-költő egyszemélyben. Vizuális költemények, hanginstallációk megalkotója: a határátlépések, az áttűnések, az átsejlések művésze, aki a befogadó aktív részvételére, de a megbízható véletlenre is számított. Művészetét reménytelen egyszemélyesen bemutatni: nála minden térért, színpadért, hangért kiált és akciót, mozgást, lendületet, dramaturgiát követel.

Az alábbi szövegek redukált drámakonceptek, melyek részint dacolnak az ékesszóló, bőbeszédű hagyománnyal, a nagy narratívákkal, részint zenét, látványt sugalmazznak, amit a hiánypoétika radikalizmusa szinte kikövetel a befogadóból.

Adamčiak folyamatosan a képzelettel játszik: minimális, redukált skiccei akkorára növelik a hiányt, hogy a befogadó önkéntelenül kezdi kitölteni a lehetőségtereket. Adamčiak nemcsak provokál vagy ironikusan szórakoztat, hanem gondolkodásmódot kínál, bátorságra ösztönöz, hogy merjük kikezdeni a hagyományt, hogy tanuljuk meg becsülni a „vázlatot“, hiszen abban sokféle mű, igazság, tudattartalom rejlik, s csak arra vár, hogy kiszabaduljon.

A minidramák így tágulnak a végtelenbe konceptualista versként, a költői gondolkodás pedig kedveli a hiányérzetet. Mint John Cage zenei redukciói, úgy Adamčiak drámaredukciói is sokat bíznak az elképzelt előadóra: szabadságopuszok, melyek gazdálkodnak a hagyománnyal és nem fetisizálják vagy muzealizálják azt. A megfosztás mint kreatív stratégia erősen érződik e darabokban is, például az egyik mű az alcímében rejlő műfajmeghatározás szerint „dráma zene nélkül debussy modorában”. A megfosztás azonban gazdag impressziótárat mozgósít, és paradox módon költői radikalizmusával gazdagít.

Milan Adamčiak pazar kottairást alkalmazott: a vizuális költészet és a partitúra határait elmosó technika a hangzó látvány és a látványként megszólaló hang poétikáját valósította meg egyszerre, sőt olykor a táncírás is felbukkant nála (*Sinfonietta per orchestra i danzatori*, 1970). Sérült, sebesült, ragtapaszokkal „kezelt”, törött, deformált lemezei egyszerre unikális képzőművészeti tárgyak és illuzórikus „hanghordozók”, melyek a megsemmisült zenét rögzítik.

MILAN ADAMČIAK

tell vilmos

(történelmi pillanat)

szereplők: tell vilmos

az uralkodó

a guta

tell vilmos fia

a nemzet

első és utolsó jelenet

a fiú (áll a fején alma)

tell vilmos (lelövi az almát)

a guta (megüti az uralkodót)

az uralkodó (gutaütötten esik össze)

a nemzet (tombol)

felhők

(dráma zene nélkül debussy modorában)

szereplők: felhők
közönség

i jelenet
a felhők (vonulnak)
a közönség (nézi a felhőket)

ii jelenet
a felhők (még mindig vonulnak)
a közönség (még mindig nézi a felhőket)

cv jelenet
a felhők (még vonulnak)
a közönség (elvonul)

a cv jelenet változata
a felhők (még vonulnak)
a közönség (még mindig nézi a felhőket)

a hóhér és az őrült

(tragédia)

szereplők: hóhér
őrült
közönség
sör

i jelenet
a hóhér (az őrültre vár)
az őrült (jöttével megörvendezteti a hóhért)
a hóhér (bemutatkozik)
az őrült (szintén bemutatkozik)
a közönség (várja hogy mi fog történni)

ii jelenet
a hóhér és az őrült (elmennek sörözni)
a közönség (szomjazik)
a sör (hiánycikk)

rómeó júlia és a sötétség

(tragédia három képben)

i kép

rómeó (vágyakozva): júlia!

júlia (vágyakozva): rómeó!

ii kép

rómeó (erősebben vágyakozva): júlia!

júlia (erősebben vágyakozva): rómeó!

iii kép

rómeó (a lehető leghevesebben vágyakozva): júlia!

júlia (a lehető leghevesebben vágyakozva): rómeó!

a sötétség (belepi őket)

függöny

othello

(dráma öt felvonásban shakespeare nyomán)

szereplők: othello
desdemona

i felvonás
desdemona (kíváncsian) féltékeny vagy?
othello (unottan) hááááát...

ii felvonás
desdemona (kíváncsiban) féltékeny vagy?
othello (unottabban) hááááát...

iii felvonás
desdemona (a lehető legkíváncsiban) féltékeny vagy?
othello (a lehető legunottabban) áááááá...

iiii felvonás
desdemona (haldokolva) féltékeny vagy?
othello (véggépp nem unottan) bée

iiiii felvonás
desdemona (holtan fekszik)
othello (már nem féltékeny)

csipkerózsika

(lírai dráma)

szereplők: csipkerózsika
herceg

i jelenet
csipkerózsika (alszik)

ii jelenet
csipkerózsika (alszik)
a herceg (bejön és lefekszik mellé)

iii jelenet
csipkerózsika (a herceggel alszik)
a herceg (csipkerózsikával alszik)

függöny

a repülő szőnyeg

(egyfelvonásos)

szereplők: a repülő szőnyeg
közönség
függöny

i jelenet
a repülő szőnyeg (bepül a színre)
a közönség (bámul mint borjú az új
kapura)

ii jelenet
a függöny (bámul)
a közönség (hazamegy)

Csehy Zoltán fordításai

KEMÉNY ISTVÁN

Guillaume Métayer versei elé

Guillaume Métayer 1972-ben született, és Párizsban él. A kortárs francia költészet fontos alkotója, alakítója; és újítoja is, abban az értelemben, hogy úgy szabadult meg a modernség hagyományfóbiájától, hogy visszavette a (dús)gazdag francia költészeti tradíciót. Versei mögött fel-felsejlik ennek egésze: ha kell, merít az avantgárdból, a 16. századi Pléiade költőitől, a 19. századi parnasszistáktól, vagy a posztmodern lírából is. Használja – egyáltalán, *meri használni* – a hagyományt, és arra, amire való: kincstárként, és nem múzeumként. Mindezzel pedig nem terhet rak ránk, hanem paradox módon tágasságérzést ad. Úgy érzem, hogy ettől a tágasságtól válik ez a költészet ma, 2022-ben, a mi számunkra többé, mint modern: *korszerűvé*.

És otthonossá is. A 21. század harmadik évtizedében bármikor rákattinthatunk Théophile Gautier nevére, megtalálhatjuk *Émaux*

et camées (Zománcok és kámeák) című híres verseskönyvének címét, és megérthetjük a finom utalást erre Guillaume Métayer versének a címében: *Aimée et cameos (A Kedves és a cameók)*.

De ez nem kötelező. És itt gyorsan meg kell kérnem e sorok olvasóját, hogy tegye félre esetleges negatív előítéleteit a „tudós költészetről”: az itt következő prózaversek ugyanis romantikus költemények. Érzelmekkel színültig telítve. Fő témájuk pedig – természetesen – a szerelem. Egy szerelem elfelejtése és elfelejtetlensége, emlékek és emlékfoszlányok, jelenetek a szerelem idejéből, a szerelem szavai. Mintha *olvasnánk* egy filmet egy csodálatos, most múló szerelemről, amelyben cameószerepekben feltűnnek híres színésznők, költők, filozófusok. Egy filmet, ami „átrobog egy erdőn” – ahol a filmszalag egy vonatra hasonlít, melynek a kivilágított ablakai a film kockái.

Guillaume Métayer első magyar nyelvű verseskönyve 2018-ban jelent meg a Magvetőnél *Türelemüveg* címmel. Akár ismeri már ezt valaki, akár nem, biztos vagyok benne, hogy az itt következő versek meglepetést és örömet fognak okozni neki.

(A fordítások néhol – a magyar olvasó kedvéért és a szerző engedélyével – szabadabbak a megszokotthoz képest.)

GUILLAUME MÉTAYER

Szalamandra

Még mindig van pár szó, ami éget, ilyen a szalamandra. Ruha alatt is sütő, folyosókon futkosó szavak. Nem csak a lángolók, hanem a kezekben sercegők is. A szavak lehülési ideje ismeretlen. A gyász, a mi kedvenc szótárunk.

Futás

Mivel egy hírességet választottál hasonmásodnak, úgy követhetlek az interjúiban, ahogy a vonatom mellett futottál. Én mindig a sivatag levét ittam. Golyót sétáltatni kilyuggatott pályán, úgy, hogy ne zuhanjon a mélybe. Csalétekről csalétekre vezetni magunkat. Önhajtó vadászat. Rég elő kellett volna fizetni a magazinokra.

Szinemaszkop

A mozi az egyik módja annak, hogy ne veszítselek szem elől. Lélekvándorlás sötétkamrafényben, boldogság 24 fps-ben. Minden más a szobámban kettős életű. Irène Jacob után íme Fanny Ardant. Egy nap majd megtalálalak az erdőn keresztülrobogó film fülkéiben. Hitchcocki dezsavű. Bíbor rózsája Kairónak.

A Kedves és a cameók

Nyári éjszaka, rue Leroux, kivilágítatlanul. Taxi lassít le ijedten, fényszórói két szerelmest eltalálnak, akik visszamerülnek a sötétbe rögtön. Offenbach hátratett kezekkel a visszapillantó tükörben.

Szúrós novemberi este a gyalogos hídon, trambulín a két part között. A Szajnából odalent kiemelkedik egy öregember. *He adored New York city.*

Júniusi este, az Opera égboltjára dermedt felcsapható ülés. Cinóbervörös kapubejáró, alig pettyezett aszfalt. Brassens esernyő nélkül.

Szendvicsező a Passage des Panoramas-ban. A matrac-huzat-ruhás Gautier majonézlángokat szopogat az ujjából. Jövök már, öreg Theóm...

Violinkulcs fennakadva a keresztutca kottavonalain. Macskák koncertje. Rossini ott szunyókált mellette a fodrászatban, észre se véve Őt.

A4

Már nem félek Mestre óriáshullámaintól, ahogy lassan hullanak a hídra, a vonatokra, elvegyülnek az épületekkel, behatolnak a lakásokba, táncrea perdítik a lakókat. Sorra látogatjuk a közös albérleteiket. Brooklynban kell laknia nyilván, és tengerparton. Őrület, hogy a fiatal nők szobái mennyire hasonlítanak, mondom magamban, amikor meglátom a falon a kézírásainkat, a teljes történetünket egy A4-es lapon. Bele kell törődnünk, hogy mindannyian kollázsokat készítünk halott szerelmek szavaiból. Még mindig szeretsz, már nem szeretsz, nemsokára szinonimákká válnak. A párhuzamosok találkoznak, a kétoldalas dobókockának egy oldala van csak. Ezt a gondolatot addig görgettem magamban, miután elhagytam a helyszínt, hogy majdnem sikerült megértenem, visszafelé, a megfulladtak buszán.

Háromnegyedes ütem

Ne hagyj, hogy az arcod háromnegyedes ütemben épüljön fel. Fájdalom, túllépés és ez a rákövült öröm. Rajtad nem akarom látni ezt az újraindítást, ami minden rekeszizomban, minden állkapocsban ugyanolyan. Az ember a szenvedés tojásában őrzi a fiatalságát, egy önzés tenyerei között. Soha ne tedd ránk azt a cement-szürke mosolyt.

Virág

A temetők virága az esernyő. A biológusok és a papírt szerető szerelmesek tudják, hogy lehet felismerni. Néha az ereszcatornákban is feltűnik. A késő tavaszi eső által négy-tükör-oldalú folyosóvá tett utcákon nő. Amikor kivirágzik, táncosnőként pörög, és a szél egyetlen érintésére felszáll az emlékről, amihez egy csók rögzíti.

Lapos

A szélcsend, ami a vihar volt. A táncos teadélután, ami a védőbástya lesz. Mit számítanak a parancsolatok akkor. Az életnek nem a törvény a kedvenc útvonala. Aki a kardot viszi, a napot is elhozhatja, ezt egy nő sem felejt el soha. Megtartom, mondja Lucy – ahogy mindig is tette. A magja felülírja a szörnyet. *Das nur eine Lösung hat.*

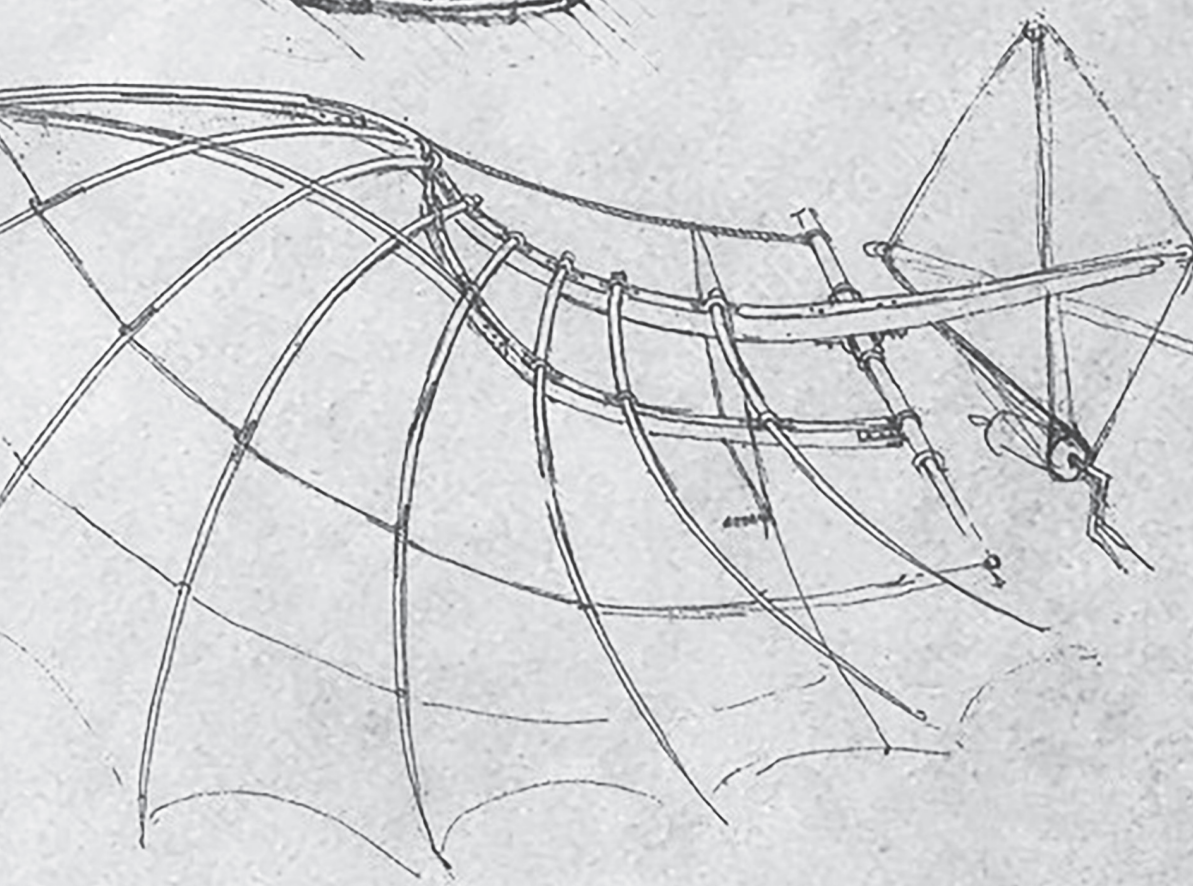
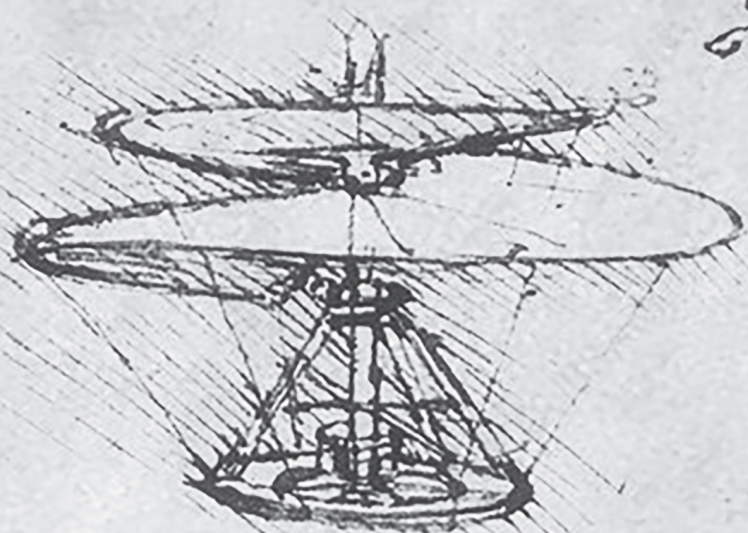
Advent

Azok az emberek, akik egész gyermekkorukban adventi naptárakra vetették árnyékukat, képeskönyvek vállán sóhajtottak mélyeket, alkalmatlan pillanat körzójét sétáltatták, játszották fehér panelház mahagóni hercegét, megtanulták azt is, hogy a forgóhinták felgyorsítják az időt, hogy egy salátaszárító fémkosár elröpíti a kisfiúkat, hogy az ember egy csákányütéssel kilyukaszthatja a földet, hullókben moshatja sebezhetetlen kezét, áruba bocsáthatja másodpéldányait, hogy nyugodt szívvel lehessen csaló. És megértik, hogy itt az idő, eljött a pillanat kiállni a második fürdőszoba ostromát, ahol minden titkot gyertyafénynél mesélnek el.

Jármű

Ma reggel a harangok visszhangja jégmező közelségéről árulkodik. A hang a dolgok egyik csörlője, de nem az egyetlen: a hó is ilyen, míg az eső legtöbbször eltávolít, megnyújtja a távolságokat, amiket záporokkal söpör végig. A ködszitalás pár *happy few*-nak a járműve, az ő hétmérföldes ködjük. Amíg tart, kiszállhatsz, beszállhatsz, ahogy jólesik, csak vigyázz, hogy ne légy messze, amikor eláll. A légi metróból visszavonuló szitalás az örületbe kergette.

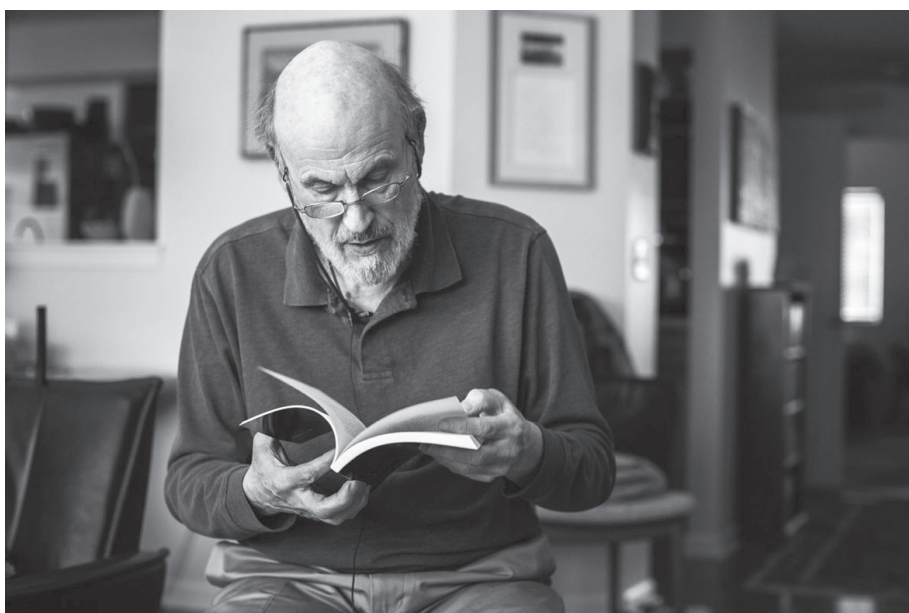
Kemény István fordításai

*A madarak mindig is központi szerepet
játszottak abban, hogy megértsem, ki vagyok,
és mi az, mit szellemem megtestesít.*

SOMLÓ ÁGNES

Beszélgetések Dabney Stuarttal

Amikor az ember fordít – különösen, ha verset –, munka közben, a szöveg révén, folyamatos párbeszédet folytat a szerzővel. Egykor, pályám kezdetén ez jobbra csak köztem és az általam, a mű nyomán elképzelt szerző között folyt, de manapság, az internet és a közösségi média felgyorsult, ugyanakkor leegyszerűsödött világában ezek a bennem zajló beszélgetések könnyen valóságos párbeszéddé válnak. Ez történt Dabney Stuart esetében, akinek korai verseit még az 1980-as évek elején fordítottam, majd tavaly, miután fiókom mélyén rábukkantam ezekre a lappangó versekre, felvettem a kapcsolatot a költővel, és beszélgetésünk mintha onnan folytatódott volna, ahol évtizedekkel korábban, képzeletemben abbahagytuk. Immár valóságos lett köztünk a párbeszéd, és most

segítségével újragondoltam és átdolgoztam régi fordításaimat, hogy végre-valahára megjelenhessenek.

A recepcióelmélet alkotótársnak tekinti az olvasót, hiszen az olvasás során zajló alkotó folyamatot, a szöveg és az olvasó között fellépő kölcsönhatást vizsgálja. A fordító az átlagosnál különlegesebb olvasó, hiszen egy idegen világban és nyelven, egy idegen kulturális közegben született alkotást kell egy másik nyelv, egy másik kultúra közegében újraalkotnia. Egy műnek számos olvasói interpretációja létezhet, ami ilyen messzeségből, még egyetlen olvasó esetében is sokat változhat, hiszen ennyi év elteltével már én is más szemmel látok, más tudás és tapasztalat befolyásolja az olvasatot, a versek és ennek nyomán a fordításaim értelmezését. Vajon mai szemmel mit lehet, vagy kell megváltoztatnom egykori értelmezésemben, tudván, hogy fordításaimnak egy egészen más kor, a jelen olvasóját kell megszólítania?

Amikor nekiláttam a versek átdolgozásának, először is Dabney Stuart jóváhagyását kértem a kiválasztott versekre, amelyek mind az 1971-es *Corgy Modern Poets in Focus* 3. kötetéből valók. Ezt követően, néhol formai szempontból is változtattam régi fordításaimon, s noha Stuart magyarul nem tud, azért ezeket minden esetben átküldtem neki, mivel a forma így is látható, érezhető.

Beszélgetés 1.

S.Á.: Már sikerült átdolgoznom a következő verseket: *Kissing Kin* (Családi csók), *Wordly Goods* (Földi dolgok), *The Fisherman* (A horgász), és választásom végül még három további versre esett: *Cat Eye: a Geometry Problem* (Macskaszem: egy mértani probléma), *Love Letter* (Szerelmes levél) és *Power Failure* (Áramszünet)¹. Ez így jó lesz? Az utóbbi hármon még dolgozom.

D.S.: Ezek jók lesznek, bár tömörségük miatt szerintem nehéz lefordítani őket. Csodálom azt a kitartást, amivel folyvást javítja és átdolgozza a fordításokat, persze ezzel magam is így vagyok. Én sem tudom abbahagyni, egyfolytában átdolgozom korábbi írásaimat. Van olyan kötetem, amelyet a kiadás után telefirkáltam, és megváltoztattam jó néhány versemet, így a gyűjteményes kiadásokba már ezek vagy még ezeknél is újabb változatok kerültek be. Az embernek nehéz leállítania magát.

S.Á.: Bizony, ezek a versek igen tömörek, velősek, és néha úgy érzem, mintha a gondolatok sora megkettőződne. Egy szó befejez egy mondatot, majd ugyanezzel a szóval indul a következő gondolat... így a kettős értelmezés miatt néha kénytelen vagyok a teljes szerkezetet megváltoztatni, és sokat küzdök a sorok hosszával is. Talán nem kellene ennyire szigorúan ragaszkodnom a sorok hosszához, esetleg helyenként hozzáadhatok, másutt meg elvehetek egy-egy szótagot, de alapvetően azért igyekszem a lehető legpontosabban megtartani a formát is. Ugyanakkor, sokszor azt érzem, hogy a vers „története”, tartalma fontosabb, mint mondjuk a sorok hossza, különösen egy olyan versben, amelyből hiányzik a szigorúan vett forma – gondolok itt például a rímek hiányára –, ráadásul a sorhossz is inkább a mondanivaló természetes hangzásához igazodik. Vagyis, ha egy rendkívül rövid sort a tömörség és a halmozódó asszociációk miatt nem tudok megtartani, ahogyan ez a *Szerelmes levél* 12. sorában, a HEARTH által keltett kép és a kapcsolódó konnotációk esetében látható, akkor a vers történetének interpretációja élvez elsőséget.

D.S.: Igen, ebben az esetben a tűz, a tűz helyének képe fontosabb, mint a sor hossza. Mivel felmerült, és joggal, a forma kérdése, el kell

1 Dabney Stuart: *A horgász; Az áramszünet; Családi csók; Szerelmes levél; Földi dolgok; Macskaszem: egy mértani probléma* Somló Ágnes fordításában, Parnasszus, 2021, Lyra Mundi – Élő világgköltészet, XXVII. évfolyam, 2. szám, 43–48.o.

mondanom, hogy az akkoriban, durván 1968-72 között írt verseimben szándékosan igyekeztem kerülni a hagyományos versformákat, mintákat, szerkezeteket – nincs rím, se szokásos tördelés, se metrum. Mindez elsősorban a harmadik – *The Other Hand* („A másik kéz”) – kötetet jellemzi, de a kötetek között átfedés van. Az első kötet – *The Diving Bell* („Búvárharang”) – megjelenésének előkészítésekor már a második kötet – *Particular Place* („Különös hely”) – versein dolgoztam, majd a második kötet szerkesztésekor már elkezdtem a harmadik kötet központozás nélküli verseit, amelyek közül néhányat a második kötetbe is becsempésztem. Mivel a Corgi válogatásban szereplő anyag az első két kötetből való, így a lefordított versek közül ez csak a *Szerelmes levélre* és az *Áramszünetre* vonatkozik.

S.Á.: Valóban, az említett két vers tömörségét még az írásjelek teljes hiánya is erősíti, miközben hétköznapien egyszerű, szinte prózai szerkesztés jellemzi őket, ami így a versek történetét a szavak és sorok lehetséges asszociációinak sokaságával tágítja.

D.S.: Ezeknek a verseknek a forrása egy 1955-ös, németországi utazás, és egy Aachenben készült fénykép. A város még tele volt romokkal, a II. világháborús bombázások nyomaival. A fényképen, amit itt készítettem, egy kis zenekar – két kürtös, egy harsonás és egy dobos – vonul el egy hatalmas törmelék- és romhalom mellett. Végül ez a fénykép lett a harmadik kötet borítója, hiszen az ebben szereplő versek elsődleges témája az volt, hogy miként térhetünk magunkhoz a romokból, hogyan építhetjük újjá magunkat. A kötet mottójaként Franz Kafka 1921. október 19-i naplóbejegyzésének egy mondatát használtam: „Annak, aki nem boldogul elevenen az élettel, az egyik keze arra kell, hogy elhárítsa valamelyest sorsa fölül a kétségbeesést – ez nagyon tökéletlenül történik –, a másikkal viszont betakaríthatja, amit a romok alatt lát, mert mást lát és többet, mint a többiek...”² Végül ez az idézet adta a kötet címét is: „A másik kéz”.

S.Á.: Köszönöm, hogy megerősített abban, amit mindig is igyekeztem követni, hogy szükség esetén a „történet” elsőbbséget élvez. Döntéseimet a *Szerelmes vers* esetén is ez segítette, és igyekeztem a központozás nélküli vers kettős vagy épp sokszoros asszociációinak logikáját és természetes egyszerűségét úgy megtartani, hogy időnként soraim hossza kissé eltért az eredetitől, de így az értelmesség és a hangzás természetes maradt a magyar változatban is.

² Györfly Miklós fordítása <https://mek.oszk.hu/00400/00417/html/05.htm>, utolsó letöltés 2022.02.03.

D.S.: Ennek a formaváltásnak, formakeresésnek célja volt. Ezek a versek arra tesznek kísérletet, hogy a hangnak, amely töredékek és romok közt mozog, vizuális analógiát teremtsenek, vagy legalább lehetőséget a befogadásra, hogy nyugalmat leljen, vagy úgy hangozzék, mintha nyugalmat lelt volna.

Beszélgetés 2.

S.Á.: Miután elkészültem az anyaggal, újraolvastam és rájöttem, hogy *A horgász* című verssel gondok vannak. Elsőként két versszak rímein kellett változtatnom, mert a hangzók csaknem azonosak voltak. Majd rájöttem, hogy helyenként a régi változat értelmezése miatt archaikusabb volt a szöveg.

D.S.: Te jó ég! Elképzelhető, hogy a problémák, amelyekkel a horgász szembesül, a gondolataira telepedtek, és most ez okoz gondot a fordítás értelmezésében? Noha a szöveget nyilván nem értem, de annyit látok, hogy két versszak rímei teljesen megváltoztak, míg a többi szinte ugyanaz maradt. Amennyiben a történet kibontakozásának lépései, az események folyamata és sorrendje megvan, és az a szorult helyzet, az a csapda is, amibe a végén a horgász belekerül, akkor ne hagyja, hogy a rímek, a forma vagy bármi eltérítse.

Ez nehéz vers, még nekem is, pedig én írtam. Mellékelten átküldöm, hogy én hogyan értem, és ha értelmezésünk eléggé közel van egymáshoz, akkor valójában csak az számít.

S.Á.: Köszönöm a verssel kapcsolatos gondolatait. Valójában az értelmezéssel, a folyamattal, a versszakról versszakra kibontakozó „történettel” nem volt problémám, az már az első verzióban is jobbra rendben volt. A gondot a szóválasztás okozta, mert helyenként a szöveg archaikusan csengett. Ennek az archaizálásnak az volt az oka, hogy magyarul a cím, „The Fisherman” kétféle interpretációt rejt magában, és én egykoron nem a mostani mellett döntöttem. Magyarul két szó felel meg ennek: 1) a halász, akinek ez a foglalkozása, és hálót használ, mint Péter apostol, 2) a horgász, a „pecás”, aki ezt horoggal és csalival, hobbiként űzi. Évekkel ezelőtt, az első mellett döntöttem, így az értelmezés óhatatlanul bibliai vonzatot is kapott, és valami különös, talán az ösztönös archaizálás miatt, kissé paradox belső feszültséggel telt meg. Ám most, amikor újból elővettem egykori

fordításomat, ezúttal a második mellett döntöttem, hisz valójában a horog és a csali egyértelműen erre utal, így aztán néhány sort ezért kellett átdolgozni és megszabadítani a verset kissé patetikussá tevő szóhasználatától.

Határozottan érzem azt a felelősséget, ami két irányból nehezedik rám. Egyrészt felelősséggel tartozom a magyar olvasóknak, akik fordításomban találkoznak először a verseivel, ugyanakkor önnek is, hiszen az ön műveit tolmácsolom. Ez azonban azt is jelenti, hogy az eredmény az én speciális olvasatom, így a szövegben ott lesznek az én gondolataim és személyiségem nyomai is.

D.S.: Igen, teljesen egyetérték azzal, hogy a fordító személyisége elkerülhetetlenül jelen van a fordításban. De azt hiszem ez igaz a tanárra, aki egy szöveggel foglalkozik a tanórán, ahogy a kritikus szövegértelmezésére is. Tapasztalatom szerint ilyenkor a kulcsot a tudatosság, az érzékenység és az egyensúly jelenti, és én e tekintetben feltétlenül megbízom önben, mint fordítómban. Ami pedig a vers bibliai vonatkozásait, áthallásait illeti, az teljességgel érthető. Lehetséges, hogy akaratlanul is betüremkedett és jelen volt, hisz ez része neveltetésemnek: „... és én emberhalászokká teszek titeket”.

Most azon is elgondolkodtam, hogy talán azért mentem bele ilyen részletesen e vers értelmezésébe, mert valójában magamnak írtam, mintha fennhangon gondolkodnék. Akárha idegenként olvasnám a verset. Talán nekem jelentett segítséget, hogy kiderítsem, vajon hasonlóképp értelmezzük-e.

S.Á.: Remélem, hogy a bibliai áthallást sikerült eltüntetnem, bár nem kizárt, hogy akaratomon kívül, akárcsak önnél, mégis maradt belőle valami. Már csak ezért is jó, hogy összehasonlíthattam értelmezésemet az önével, mert ez jobbra megerősítette elgondolásaimat.

D.S.: El sem tudom mondani, mennyire hálás vagyok azért a rendkívüli alaposágért és figyelemért, amivel a verseimet fordította. Eszembe sem jutott, hogy életem ilyen késői szakában még ilyen csodás dolog történhet velem. Örömteli érzés, egészen felpezsdített.

Túl a nyolcvanon, feleséggel, Sandrával egy Lexington melletti, nyugdíjas lakóparkban élünk. Az elmúlt, nagyjából két évben csak nagy ritkán írtam újabb verset, mert valahogy nincs már igazán erőm valami egészen újba kezdeni. Életkorom alapvetően lelassított. Most csatolok egyet ezek közül, amely éppenséggel erről az állapotról, létformáról szól. A címe, *Folytonos törődés*, merthogy erről szól ez a mi nyugdíjas közösségünk, a CCRC³.

3 Continuing Care Retirement Community: az időseknek folyamatos törődést,

FOLYTONOS TÖRŐDÉS

*Élünk, jobbára, itt, de nem egészen:
kitérők, kihagyás, időszilánk
szerteszt ellentmondás, sok tűnt
gondolat gyűlik hamis emlékké.*

Eltűnünk, visszasodródunk a fénybe,

*halljuk, a szó törik, szinte porrá,
majd újból összeáll, egyidejűleg
a tulajdon másolatával,
egy betű a másikkal táncol,
velünk nevet, rajtunk, időt feled.*

Az foglal keretbe, mit elengedünk,

*a szomorúság hurkában,
követjük magunkat.*

*Ellenünk szól minden,
feltart minket.*

*Nincs több kulacs a sivatagban,
s ez is csupa lyuk.*

*A mi kötél táncunkhoz nincs se
kötél se háló.*

*A holnap, meg-nem-történt tegnap,
túltömött szekrény.*

*Nem tudom, mi igaz, csak azt ahogy
mi látjuk, míg fakulva-sodródva
távoznak, az elegyet mi összehoz,
majd tudatlanságunk vakító
sötétjébe kever.*

Beszélgetés 3. (Madarak)

S.Á.: Levelezésünk során több jel is arra utalt, hogy a madarak, a természet fontos önnek és feleségének.

D.S.: A hátsókertben van egy oszlopon álló madárház, amiben immár két éve odúfecskék fészkelnek és nevelik fiókáikat. A madarak mindig is központi szerepet játszottak abban, hogy megértsem, ki vagyok, és mi az, mit szellemem megtestesít. Néhány éve, a feleségem javaslatára, összegyűjtöttem minden madarokról írt versemet, hogy megnézzem összejön-e belőle egy kis kötet, de sehogy se működött. Ezek a versek külön-külön már megjelentek, beépültek az adott kötetbe, és az egész részeként volt szerepük, de így, kiemelve onnan csak egy kusza vers-halomvá váltak. Ezért az ötletet végül elvetettük, de verset továbbra is írok róluk. Ez például 2020-ban született. Csodás élmény volt.

KÖZÖS LEVEGŐNK

*Júliusi reggel, felhős, reményteli.
Ott állok a kert peremén,
sarkam mögött 10 centire a gyep,
s szedem a rodóra holt virágait.*

*Két nyissz között kapirgáló nesz,
halk, mint mikor szellő rezdül, már ha fújna.
Fejem kissé jobbra fordítom
és vissza-, lenézek. A pázsit szélén
egy macskamadár néz, figyelmesen,
ahogy a kutató vizsgálgat
egy ritkaságot, mire véletlen lelt.*

*Osztozunk... min? őszinte örömmön,
egy nem várt találkozásán két
lény közt a döbbenet határán,
bátran, csodás gyermeki nyíltsággal?*

*Végigmér, mintha bólintana, lép egyet, majd
megy tovább a köztünk húzódo sávon.
Fejemet balra fordítom
s nézem, ahogy a bokron túlsiet,
túl e rokon-pillanaton és eltűnik.*

Szótlán, várom a szárnycsapást.

S.Á.: Köszönöm, hogy megosztotta velem ezt a sorokba sűrített csodát. A madarak nekem is sokat jelentenek. Amikor kertés házba költöttünk, a fiam még csak hároméves volt. Izgatottan figyeltük a nálunk élő vagy minket csak meglátogató madarakat, és könyvekből igyekeztünk mindet beazonosítani. Azért jó lenne, ha valahogy mégis létrejöhetne ez a madaras verskötet. Talán a természetről írt versekkel lehetne megteremteni a kapcsolatot közöttük... Azt hiszem, fontos lenne, hiszen életterünk pusztul, naponta változik.

D.S.: A klímaváltozás mindnyájunktól rendkívüli alkalmazkodóképességet kíván. Tegnap este odakint néztem a sötétlőn felhős eget, amikor hirtelen, kísértetiesen, szinte a semmiből egy seregnyi héja jelent meg és elsötétítették még a felhőktől sötétlő eget is. Lehettek vagy százan, sőt annál is többen. Köröztek, majd zuhanórepülésbe mentek át, rendezték soraikat, aztán megint szétszéledtek, újra és újra. Úgy tűnt, mintha irányérzéküket vesztve eltévedtek volna. Az egyik héja kétszer is olyan meredeken zuhant lefelé, hogy alig háromméternyire húzott el mellettem.

Mi mind kapcsolódunk egymáshoz.

S.Á.: Amit most leírt, az is része lehetne a kötetnek, épp az összekapcsolódás révén, hisz ebben mind együtt vagyunk. Nem lehetne, mondjuk néhány rövid kétsorossal kapcsolatot teremteni a versek között?

D.S.: Az ötlet, a gondolat természetesen érthető, de nekem ez a munka így már nem megy. És itt elsődlegesen a MUNKÁN van a hangsúly. Amikor köteteimet összeállítottam, mindig is nagy hangsúlyt fektettem a koherenciára, a versek közötti oda-vissza kapcsolatra, ami sokkal több energiát követel, mint amennyivel én manapság rendelkezem. Ez azt jelentené, hogy meg kellene teremtenem az általam elfogadható kapcsolatot, egy új, magasabb és átfogóbb kontextust a madárverseimhez (úgy harminc lehet), amely aztán lehetővé teszi azt a reflexív interakciót, az oda-vissza kölcsönhatást a versek között, ami számomra elengedhetetlen. Sajnos erre, az én koromban már nem vállalkozhatom.

Az alapvető gond, amivel már úgy egy évtizede próbálok megbirkózni, az a tény, hogy megöregedtem, és az a személy, aki azokat a verseket írta, és kiadta azokat a könyveket (25 kötetnyit 50 év alatt) már a múlté. Ma már valahogy más vagyok. És mégis ugyanaz, de hogyan? Ez olyasvalami, amiről elképzelni sem tudtam, hogy megtörténhet... Minden olyan titokzatos lett, ahogy lassanként életem kilencedik évtizedébe értem. Próbálok figyelni, és igyekszem észrevenni, hogy mindebből vajon mit tanulhatok... Már

ha egyáltalán. Talán maga a tanulás gondolata, vagy annak reménye immár nem releváns. Szóval már nem tehetünk úgy, mintha nem lennénk öregek, akik lassanként távolodnak.

Az alábbi, pillanatnyilag az utolsó versem:

HOL TARTOK

*Az üresség már beszélt.
A semmi halkán betelepszik.
A lég még vár.*

Alább következzen még két vers a korai írások közül. Az egyiket – Napfényvillanás –, a költő kérésére fordítottam le, mert ez az egyik legkedvesebb korai verse, amelyet a „családja ihletett”.

NAPFÉNYVILLANÁS

*Barátom írja
És a kis herceg?
Biztos igazi pisis.*

*Így van.
Mindenütt:
Ha fürdik
Csupasz kinn a napon
Ha pelenkázzák
Egy villanás
Emelkedés
Csúcsot ér
Majd lehull.*

*Nem a szó
Hanem az ív
Langyos eső
Szivárvány
Aranyat rejt
A világ
Kápráztató íve.*

*Ha majd felnő
Találjon
Ily fényt*

Ily formát
Csodás könnyedséget
Ahhoz mit nem hasznosít.

ELSŐBBSÉG

Randall Jarrellnek

Költészet, művészet – ez is mind egyfajta elfoglaltság,
és másként nem is ajánlhatom, csak úgy, mintha azt
mondanám, hogy este menj haza, feküdj le, aludj és
álmodj. R.J.

Mikor hírért vettem öngyilkosságodnak,
Megdermedtem, mint egy madárcsőr,
S láttam énekedet
Szétloccsanni az úton,
S a kocsi néma hűtőrácását,
Mely elé leléptél.

Sírtam.

Óráim volt. Felírtam a neved
A táblára. Aztán kocsimmal
Középen hajtottam, figyeltem
Minden gyalogost. Egy vörös pinty
Szállt szelíden kerekem alá,
Ő tudja miért. A tükörben
Láttam, vonaglik. Mire megállok
S visszamegyek, már halott.

Most éjszakánként rám tör egy álom,
El nem űzhetem:
Vörös madár ül a semmi üres földjén,
Tollázkodik, némán szárnyába dalol,
Szörnyű büszke s annyira rideg
Színe is elég, hogy felijedjek.

*A beszélgetéseket – a költővel való levelezése
alapján – írta és a verseket fordította Somló Ágnes.*

Költészeti folyóirat

Első szám: 1995. október 10.

Megjelenik kéthavonta

Alapító főszerkesztő: Turczy István

Szerkesztőség:

Turczy István (főszerkesztő)

Jeney Zoltán (felelős szerkesztő)

Szekeres Nikoletta (olvasószerkesztő)

Király Farkas (szerkesztő)

Nagy Péter (Czar – online)

Vass Tibor (képzőművészet)

Pálos Anna (szerkesztőségi titkár)

Lapterv: Takács József

Logo: Urbán Tibor

Tördelés: DT Pro Bt.

Szerkesztőség:

1147 Budapest, Gyarmat u. 106.

Tel./fax: 06-1-25-181-63

E-mail: tippcult@t-online.hu

Honlap: www.parnasszus.hu

Kiadja a TIPP-Cult Kft.

Felelős kiadó: Turczy István

Alapító mecénás: Ispánki László

ISSN 1219-3275

Lapunk megjelenését támogatta:

Nemzeti Kulturális Alap

Sokszorosítás: Promisszum Kft.

Előfizethető a Kiadónál (1147 Budapest, Gyarmat u. 106.)

Megvásárolható webshopunkban: www.parnasszus.hu